PROJEKT USTROJU
SZKOŁY RZEMIOSŁ
W PŁOCKU.

OPRACOWAŁ
Ks. ADOLF SZELĄŻEK.

P Ł O C K
Drukarnia „Kurjera Płockiego“ i „Mazura“,
Właść. L. Rosiński.
1917.

PROJEKT USTROJU
Szkoły Rzemiosł
W PŁOCKU.

OPRACOWAŁ

Ks. ADOLF SZELĄŻEK.

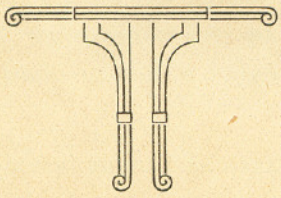

P Ł O C K
Drukarnia „Kurjera Płockiego“ i „Mazura“,
1917.

Potrzeba stworzenia szkół rzemieślniczych coraz bardziej zwraca na siebie uwagę ogółu. Coraz częściej już tę sprawę omawia prasa polska. Między innymi artykułami w danej materji doskonałe są „Uwagi nad rzemiosłem“ w Dodatku do № 185 „Kurjera Poznańskiego“ z d. 15 sierpnia, 1916 r. W niektórych miastach naszych już takie szkoły założono; w innych podano odpowiednie projekty. Wyrazem również zrozumienia tej potrzeby jest testament inżyniera Zglinickiego, który przewidywał założenie szkół rzemieślniczych we wszystkich miastach gubernjalnych Królestwa Polskiego.

W celu pobudzenia opinji publicznej do zajęcia się tą sprawą, ogłaszam ten projekt. Możnaby ograniczyć się do ścisłego kółka, jednak sprawa na tem wygrywa, gdy zabierać będą głos wszyscy ludzie kompetentni, którym istnienie i ustrój szkół rzemieślniczych nie jest rzeczą obojętną. Proszę najusilniej o poddanie w pismach szczerej krytyce niniejszego projektu, aby przed wprowadzeniem go w wykonanie przewidzieć wszystkie strony ujemne, braki usunąć a zapewnić szkole cechy trwałości i rzetelnej przydatności.

Przewiduję najpospolitszy zarzut, że szkoła nowa z szeregiem warsztatów zjawi się jako konkurent, który odbierze albo ograniczać będzie kawałek chleba istniejącym już w mieście warsztatom. Sądzę jednak, iż ten zarzut nie wytrzymuje krytyki, gdy zważymy, że dalecy jeszcze jesteśmy od hyperprodukcji w jakiejkolwiek gałęzi przemysłu; brać zaś trzeba pod uwagę nietylko rynek miejscowy zbytu ale i zewnętrzne rynki; o ile zaś szkoły nie będą mogli objąć pod swe kierownictwo Salezjanie, wówczas do stworzenia warsztatów przy Szkole Rzemiosł użyte będą, o ile możności, tylko miejscowe warsztaty; przytym obrót roczny tych warsztatów z natury rzeczy nie może być większy niż w zwykłych warsztatach, które działają wyłącznie dla produkcji, gdy dla warsztatów

szkolnych istnieć będą dwa równoległe cele: nauka i produkcja. Niezaprzeczenie jednak warsztaty szkolne przez poziom nauki muszą wywołać użyteczną emulacyę i przyczyniać się do udoskonalenia rękodzielnictwa.

Zaznaczyć jeszcze muszę, że prócz cytowanych przezemnie pomocy i źródeł, z których korzystałem przy opracowaniu tego projektu, w dziale programów nauk ogólno-kształcących udzielili swego współpracownictwa: ks. dr. Strzeszewski, p. Pniewski, profesorowie Seminarjum, — także p. Jadwiga Strojnowska i p. Elżbieta Więckowska, pracujące na polu pedagogicznym; łaskawą również współpracę ofiarował p. Sędzia, Jan Zglinicki; wszystkim wspomnianym wyżej współpracownikom — wyrażam najszczersze podziękowanie.

I. Cel i charakter Szkoły.

Brak jest w Polsce dostatecznej ilości szkół, któreby zajmowały miejsce pośrednie pomiędzy gimnazjum i szkołą początkową. Jednocześnie znaczna część młodzieży, uczęszczającej do gimnazjów, nie kończy kursu gimnazjalnego albo dla braku uzdolnienia, albo z powodu niezamożności i ewentualnie nie przechodzi nauk specjalnych w wyższych uczelniach. Wielu opuszcza mury szkoły średniej po ukończeniu paru albo kilku klas. Większa znacznie liczba młodzieży musi poprzestać na szkole elementarnej, która co do zakresu nauk niżej stoi od szkół początkowych naszych sąsiadów. Szkoły t. zw. „miejskie" pod rządami rosyjskimi w Królestwie Polskim bynajmniej braku nie wypełniały, ponieważ wychowańcy tych szkół nie otrzymywali przygotowania do jakiegokolwiek zawodu. Obok tego zakorzenił się w naszym społeczeństwie ogólny, a niewyrozumowany pęd pchania dzieci do gimnazjów, potem do uniwersytetów bez liczenia się ze środkami i celem wykształcenia. Ta strona życia narodowego wogóle nie jest u nas dostatecznie regulowana. Szerzenie „oświaty" stanowiło do niedawna najpopularniejsze zawołanie. Kierunki zaś tej oświaty, celowe przystosowywanie wychowania do zadań życiowych, do naszych potrzeb krajowych stało i stoi bodaj poza sferą naszej świadomości i troski. Przystosowywanie to ma się dokonywać spontanicznie, żywiołowo, zależnie od ślepych upodobań masy. Pod jednym dachem z tym chorobliwym pędem żyje analfabetyzm. Pozatym daje się cząstce ludności przez 2 — 3 lata w szkole początkowej początki nauki i z tym zasobem wiedzy posyła się nasz lud do konkurencji z sąsiadem, który przez 9 lat uczy swe dzieci w szkole elementarnej. Wprawdzie niezależnie od szkoły widoczny jest w rolnictwie pewien postęp, — szerzony przez stowarzyszenia rolnicze; chłop uczy się stosować w pracy rolnej pewne ulepszenia, ale mu brak po dawnemu oświaty szerszej, któraby ułatwiła trafiać samemu

na drogi postępu. Rzemiosł uczy się zastęp pewien młodzieży według dawnego systemu, w warsztatach. Lecz znowu widnieją tu poważne niedomagania i co do samego rękodzielnictwa i co do poziomu ogólnego wykształcenia i co do wychowania.

Warsztaty rzemieślnicze prowincjonalne nie stoją na tym poziomie, aby mogły zapewnić postęp rękodzielnictwu. I pod wzgledem technicznym i etycznym pozostawiają dużo do życzenia. Zresztą do tych jedynych uczelni rzemiosł uczęszcza nieznaczny zastęp młodzieży. Ztąd brak jest czapników — wogóle; brak na wsiach ślusarzy - mechaników, — zwyczajnych ślusarzy i kowali, — brak krawców, stolarzy. Pod względem oświecenia ten zastęp rzemieślników ledwie do piśmiennych można zaliczyć; najlepszy nieraz majster nic ortograficznie nie napisze.

Organizm przeto nasz społeczny podobny jest w danej dziedzinie do jakiegoś kaleki, — o głowie chorobliwie rozrosłej i członkach artretycznych. Nie mamy dobrych i światłych rzemieślników, podobnie, jak brak nam wśród włościan światłych rolników. Toż samo da się powiedzieć o naszym handlu. Biorą się do tego ludzie skądinąd wykolejeni, bez należytego przygotowania, — dla kawałka chleba.

Tym wszystkim warstwom społecznym trzeba dać szerszy zakres oświaty, któryby obejmował w przybliżeniu program obecnych czterech klas gimnazjalnych, a stanowiłby jednocześnie pewną zakończoną całość. Winno się dać tym warstwom ogólnokształcącą wiedzę całkowicie, choć w najogólniejszych konturach i przystosowaną do zadań praktycznych. Trzeba przytym podnieść fachowe wykształcenie tych, którzy mają wytworzyć tak uświadomiony stan średni. Nadewszystko jednak trzeba uprzystępnić to fachowe wyrobienie *dla większej liczby* młodzieży, aby współdziałać w tworzeniu warunków uprzemysłowienia kraju. Zdaje się, wszystko świadczy o potrzebie wprowadzenia naszego społecznego gospodarstwa na tę drogę; osiągnąć tego wszakże niepodobna bez szkół zawodowych. Projekt rosyjskiego rządu z roku 1912 (25/VI) o *„szkołach elementarnych wyższych"*, nie odpowiadał celowi. Zapewniał bowiem młodzieży tylko ogólnokształcącą wiedzę w skróconej całości, — lecz nie dawał najbliższego przygotowania do życia, nie obejmował fachowego wykształcenia. Szkoła wyższa elementarna, lub nazwijmy ją miejską, — winna obok ogólnego wykształcenia dostarczać uzdolnienie techniczne do zajęć, które przydatne są krajowi i zapewnią egzystencję wychowańcom szkoły. Jak szkoły wyższe przez specjalne wykształcenie — wprowadzają wychowańców na odnośne szczeble zajęć krajowych, — podobnież szkoły miejskie

wydawać winny wykwalifikowanych czeladników w rozmaitych odłamach rękodzieł, — pracowników handlowych — a nawet rolników.

Projektowane utworzenie w Płocku szkoły rolniczej z powyższym zakresem wskazuje rozumienie potrzeby tego rodzaju szkół. Wyodrębnienie rolnictwa w specjalnym typie szkół średnich jest celowe i trafne. W podobny sposób wyodrębnić trzeba szkoły handlowe. Rzemiosła skupić można przy jednej lub paru szkołach — w miarę tworzenia odnośnych wydziałów; rzemiosła bowiem już przedstawiają poważny szereg zajęć, mogący zatrudnić wiele szkół miejskich. Wszakże przy obecnym stadjum rozwoju naszego gospodarstwa społecznego — wystarczy uwzględnić kilka najważniejszych rękodzieł, mogących stanowić wydziały specjalne jednej szkoły. Streszczając powyższe uwagi, twierdzimy, że szkoła miejska powinna dawać całokształt nauk ogólnokształcących w skróceniu; obok zaś tego — dostarczać techniczne wykształcenie w jednym z wybranych przez młodzieńca odłamie rękodzielnictwa.

Nauka rękodzieł, oczywiście, obejmować winna i czystą teorję, wykładaną w formie nauk i w spotęgowanej mierze zajęcia praktyczne w warsztatach. Warsztat jest właściwą szkołą rzemiosła; wykłady z zakresu rzemiosł mogą odgrywać rolę tylko pomocniczą. Przy szkole przeto winny istnieć doskonale urządzone warsztaty, podejmujące się wykonywania robót nietylko dla nauki uczniów, lecz i na zamówienie; takie tylko roboty nosić będą charakter wykonania solidnego. Kierownikami warsztatów winni być majstrzy najzupełniej wykwalifikowani w danym fachu z najszerszym możliwie zasobem wiedzy. W warsztatach obok pracy prawidłowej dawać trzeba wychowańcom dobre wychowanie moralno-religijne przez dobry przykład, napomnienia i ogólne kierownictwo etyczne.

Wielki nacisk w szkołach zawodowych tego typu położyć trzeba na klasy rysunkowe, które dzielić się mają na odpowiednie odłamy, o czym zresztą mówić będzie dział programowy niniejszego projektu.

Nauki ogólnokształcące i nauka rzemiosł podawane być mają równorzędnie. Jednak przewagę mieć będą zajęcia zawodowe. Stosunek nauk ogólnokształcących do rzemiosł cyfrowo przedstawi się, jak 3 : 5; zatem na 8 godzin zajęć dziennych 3 przeznaczyć trzeba na nauki ogólnokształcące, — 5 na prace rękodzielnicze.

Szkoła Rzemiosł będzie stanowiła dalszy ciąg szkoły początkowej i stać będzie w zależności od poziomu nauk tej ostatniej. W miarę rozszerzania programów szkół początkowych, Szkoła Rzemiosł rozszerzać ma swój własny zakres nauk ogólnokształcących.

Do Szkoły Rzemiosł przyjmowani będą młodzieńcy, którzy ukończyli szkołę początkową niższą.

Ponieważ nauka rzemiosł w warsztatach trwa normalnie od 3 — 5 lat, w szkole zaś rzemiosł od zajęć praktycznych odejmuje się 3 godziny na studja ogólnokształcące, — przeto kurs nauk w Szkole Rzemiosł winien być dłuższy ponad wskazaną wyżej normę. Jeżeli przyjmiemy pod uwagę, że w warsztatach rzemieślniczych terminator początkowo używany jest do wszelkich posług, intensywnie zaś pracuje w rękodzielnictwie po paru dopiero latach pobytu w rzemiośle, przypuszczać przeto można, że intensywna praca w warsztatach Szkoły Rzemiosł od pierwszego roku rozpoczęcia w nim nauki, wyrówna stratę czasu na nauki ogólnokształcące. Wobec tego kurs nauk w Szkole Rzemieślniczej dla rzemiosł, wymagających najdłuższego czasu praktyki, trwać powinien sześć lat. Przeciąg ten czasu zastosować trzeba do wszystkich wydziałów, a to ze względu na potrzebę rozłożenia całego materjału naukowego programów szkół elementarnych wyższych z kursem czteroletnim na kursa Szkoły Rzemiosł, co da się osiągnąć tylko przy zwiększeniu liczby lat nauki do sześciu. Czas nauki rzemiosł zależy od wielu warunków, — nadewszystko zaś od uzdolnienia ucznia; w normalnych warunkach czas ten trwać powinien:

W dziale odlewniczym	$3^1/_2$ — 4	lat
„ „ ślusarsko-kowalskim	2 | 5 — $5^1/_2$	„
„ „ ślusarsko-mechanicznym	3 |	
„ „ stolarskim	$4^1/_2$ — 5	„
„ „ blacharskim	4 — $4^1/_2$	„
„ „ tokarskim	3 — $3^1/_2$	„
„ „ szczotkarskim	3 — $3^1/_2$	„
„ „ rymarskim	3 — $3^1/_2$	„
„ „ szewckim	$3^1/_2$ — 4	„

Szkoła Rzemiosł nosić winna wybitne piętno szkół zawodowych; z tego powodu pozostawać ma pod dyrekcją wykwalifikowanego technika, a jednocześnie doświadczonego pedagoga.

Przy szkole istnieć powinien dobrze zorganizowany internat dla uczniów, a to z dwuch przyczyn: klasę rzemieślniczą zwrócić trzeba do tradycji wysokiego poziomu etycznego; pierwiastek przeto wychowawczy obejmować ma życie wychowańca poza godzinami wykładowymi pracy w warsztacie; osłaniać powinien ucznia przed ujemnym wpływem zakorzenionych w niektórych warsztatach nałogów; z drugiej strony do Szkoły Rzemiosł uczęszczać będą niektórzy mieszkańcy wsi i miasteczek, zwykle niezamożni; internat przeto powinien im ułatwić pobyt w mieście.

Ponadto w Szkole Rzemiosł odżyć mają szlachetne zasady, które stanowiły fundament rozwoju cechów średniowiecznych. Sorokin, członek Petersburgskiej Akademji Nauk, wyraził się, że cechy nauczyły Europę Zachodnią pracy i wcieliły obowiązkowość. Jeżeli spełniły one istotnie to zadanie, dokonały tego nieinaczej, jak pielęgnując w sferze rękodzielników obowiązkowość, sumienność, dokładność w wykonaniu robót, skromność wymagań, dążenie do wydoskonalenia swego fachu, sprawiedliwość, nieskazitelność obywatelską, czystość obyczajów, patrjotyzm, a nadewszystko gruntowną religijność.

Szkoła Rzemiosł ma objąć i naukowe i wychowawcze posłannictwo dawnych cechów, aby wydawać dobrych obywateli ojczyzny naszej.

II. Programy.

W opracowaniu programów Szkoły Rzemiosł muszą być uwzględnione tego rodzaju Zakłady Naukowe, istniejące u nas i w krajach innych. Bierzemy pod uwagę dwie szkoły warszawskie: Klasy Rzemieślniczo-Przemysłowe przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa i „Warsztaty dla nauki rzemiosł" gminy starozakonnych; — nadto programy szkół początkowych wyższych według prawa rosyjskiego z dnia 25 czerwca, 1912 r., oraz Wrocławską szkołę — zwaną przed r. 1910 Handwerkerschule, a potem Handwerker und Kunstgewerbeschule — Breslau. Szkoła Wrocławska przedstawia obraz szybkiego różnicowania rękodzieł i tworzenia coraz nowych wydziałów. Gdy w roku 1907/8 istniało w tej szkole sześć odrębnych wydziałów, w roku 1913 wydziały te objęły nowe grupy zajęć, wskutek czego Szkoła uczy istotnie 9 odrębnych rzemiosł, z uwzględnieniem szczególnie zdobnictwa. Obok rękodzieł wykładane są w tej szkole tylko przedmioty najbliżej związane z rzemiosłami. Program rosyjski szkół elementarnych wyższych obejmuje przeważnie przedmioty ogólnokształcące. Warsztaty dla nauki rzemiosł Warszawskiej Gminy Starozakonnych znowu obok rzemiosł miały tylko naukę ogólno-kształcącą w zakresie szkoły początkowej niższej.

W naszej szkole program dzieli się na dwa odłamy: pierwszy obejmuje naukę rzemiosł, drugi — nauki ogólnokształcące.

Rzemiosła najpotrzebniejsze naszej ludności i najprzydatniejsze dla naszego kraju na razie są: 1) Ślusarstwo i kowalstwo. 2) Ślusarstwo mechaniczne. 3) Stolarstwo. 4) Blacharstwo. 5) Tokarstwo. 6) Szewctwo. 7) Krawiectwo. 8) Szczotkarstwo. 9) Czapnictwo. 10) Koszykarstwo. 11) Rymarstwo.

Z pośród tych w szkole Płockiej najpierw wprowadzona będzie nauka 1) Ślusarstwa i kowalstwa oraz ślusarstwa mechanicznego, 2) Stolarstwa.

Podajemy w załączeniu szczegółowe programy wszystkich powyższych rzemiosł, wzorując się na wzmiankowanych wyżej Warsztatach dla nauki Rzemiosł.

Nauki ogólno-kształcące obejmować będą trzy grupy: *a)* przedmioty ogólno-kształcące w dosłownym znaczeniu, *b)* nauki blizkie celom technicznym i *c)* nauki-najogólniej techniczne.

Do *pierwszej grupy* zaliczamy: 1) religję; 2) język polski; 3) geografję; 4) historję.

Drugą grupę stanowić będą: 1) przyroda z fizyką; 2) arytmetyka i początki algebry; 3) geometrja stosowana; 4) Początki chemii.

Trzecia grupa obejmuje: 1) rysunki fachowe w każdym dziale rzemiosł i modelowanie; 2) rysunki zdobnicze; 3) kreślenie; 4) historję sztuki.

Wszystkie powyższe przedmioty planowo rozłożyć trzeba na kurs sześcioletni nauk w ten sposób, aby tygodniowo wypadło godzin nie więcej nad 18. Fachowych zajęć liczymy po pięć godzin dziennie, czyli 30 tygodniowo; ogółem godzin 48 tygodniowo. W szkole Wrocławskie przyjęto 46 godzin tygodniowo.

Ogólny normalny plan nauk rozłożyć można w ten sposób:

Tygodniowa liczba godzin.

	I	II	III	IV	V	VI	Ogółem	
a) Religja	2	2	2	2	2	2	12	
Polski	4	4	4	4	4	4	24	
Geografja	1	1	1	1	—	—	4	
Historja	1	1	1	1	1	1	6	
b) Przyroda i fizyka z chemją	2	2	2	2	2	2	12	
Arytmetyka	3	3	1	—	—	—	7	
Prepedeutyka geometrji	1	1	1	—	—	—	3	
Geometrja stosowana	—	—	—	2	2	2	6	18
Propedeutyka algebry	—	—	1	1	—	—	2	
Anatomja i fizjologja człowieka, kosmogr. i meteor.	—	—	—	—	—	2	2	
c) Rysunki fachowe i zdobnicze, modelowanie	4	4	4	4	4	4	24	
Kreślenie	—	—	1	1	1	1	4	
Historja sztuki	—	—	—	—	2	—	2	
Ogółem	18	18	18	18	18	18	108	
Rzemiosła po 5 g. dziennie	30	30	30	30	30	30		
Razem	48	48	48	48	48	48		

Co do nauki rzemiosł zaznaczyć należy, iż można prowadzić przy szkole warsztat na własną odpowiedzialność, opłacać majstra i wykonywać zamówienia pod jego kierownictwem, albo oddawać chłopców do nauki w istniejącym przy szkole warsztacie, w którym majster sam na własne ryzyko przyjmuje zamówienia, a za naukę chłopców otrzymuje wyznaczone mu wynagrodzenie. Z praktyki wielu szkół wnosić można, iż lepiej jest prowadzić warsztat na własną odpowiedzialność; wymaga to wielkiej czujności, sprężystości w trzymaniu pod ścisłą kontrolą rachunków, zakupu surowców, zawierania umów, a nadto kompetentnego dozoru nad wykonaniem zamówionych przedmiotów; jednak przy takim dozorze warsztat daje zyski pewne, któremi pokrywać można część wydatków; obok tego własna odpowiedzialność w prowadzeniu warsztatu zmusza administrację zakładu do utrzymania rzemiosła na pożądanym poziomie, przyczym uczniowie mają zapewnioną lepszą naukę.

Co do nauk ogólnokształcących — można, niewątpliwie, pomnożyć liczbę przedmiotów, dodając np. kaligrafję, naukę państwowości, prawo obowiązujące, buchalterję i korespondencję handlową; przedmioty te wykładane są w Szkole Zawodowej Uzupełniającej w Warszawie. Wszakże wzgląd na oszczędność czasu, który w znacznej mierze poświęcić trzeba nauce rzemiosł, zmusza do wykluczenia tych przedmiotów z szeregu zwykłych zajęć tygodniowych. Szkoła Rzemiosł ma stać na poziomie szkoły średniej; ma kwalifikować doskonałych robotników większych przedsiębiorstw. Oczywiście, dla każdego rzemieślnika przydatne jest uświadomienie w zakresie praw obywatelskich, — uzdolnienie do prawidłowej buchalterji, oswojenie z zasadami handlowości; w tym jednak zakresie program nauk rozszerzyć można przez pogadanki niedzielne, udzielane uczniom po Mszy świętej, jak to również praktykuje Szkoła Zawodowa Uzupełniająca Warszawska, odnośnie do historji i literatury. Podobnież śpiew i gimnastyka, jako należące raczej do środków rozwoju organizmu młodzieży, niż do kształcenia fachowego, muszą znaleźć swe miejsce w szeregu zajęć pozaobowiązkowych.

W niektórych szkołach zawodowych istnieją klasy wstępne, w innych klasę tę pominięto, — natomiast stawiane są wstępującym do szkoły wyższe wymagania. Tak więc do szkoły Wrocławskiej przyjmowani są tylko ci, którzy już przynajmniej w ciągu dwóch lat przechodzili naukę rzemiosł w jakimkolwiek warsztacie. W szkole płockiej klasa wstępna o tyle jest zbyteczną, że początki rzemiosł łatwo pomieścić można przy sześcioletnim kursie nauk; nadto, mają być do szkoły przyjmowani chłopcy, w wieku conajmniej lat 14, którzy ukończyli już szkołę elementarną niższą.

Natomiast z kwestją przygotowania do szkoły płockiej rzemiosł łączy się kwestja wychowywania chłopców mniej więcej bezdomnych.

Założone niegdyś w tym celu Sale Pracy musiały wskutek wojny ulec zawieszeniu. Ich wznowienie po wojnie uważaćby można za zbyteczne, wobec tworzenia Szkoły Rzemiosł. Szkoła ta właściwie stanowi rozwinięcie dawnych Sal Pracy. Sale powstały z ideą wytworzenia w przyszłości szkoły rzemiosł. Zawsze jednak istnieć będzie w mieście grupa chłopców bezdomnych, potrzebujących przytułku, wychowania i pokierowania ich przyszłością. Z tego powodu—obok internatu dla uczniów Szkoły Rzemiosł jest projektowane utrzymanie internatu dla chłopców bezdomnych, którzy uczęszczać będą do szkoły elementarnej, tam obok innych nauk — zajmować się slöydem, a po ukończeniu szkoły elementarnej przyjmowani będą do Szkoły Rzemiosł. Utrzymanie tego internatu opierać się będzie, jak dotychczas, na procentach od funduszu ś. p. Dąbrowskiej, zapisanego Towarzystwu Dobroczynności na założenie szkoły rzemiosł, oraz na zasiłkach ze strony tego Towarzystwa.

Zakres nauk bliżej określają następujące szczegółowe programy — podane dla niektórych, najważniejszych przedmiotów i rzemiosł.

Nadmieniam jeszcze, iż w rzemiosłach wydział ślusarsko - kowalski łączyć się będzie z ślusarsko-mechanicznym, w ten sposób, że 3 lata poświęcone będą ślusarstwu z kowalstwem,—3 następne lata ślusarstwu mechanicznemu. Stolarstwo traktować można łącznie z tokarstwem i to równolegle.

Religja.

I Klasa. Wykład składu apostolskiego. O dziesięciorgu przykazań Boskich. O przykazaniach kościelnych. O przestąpieniu przykazań czyli o grzechu. O wypełnieniu przykazań i o dobrych uczynkach. O łasce Boskiej i o środkach do nabycia łaski Bożej. O sakramentach św.: o Chrzcie, Bierzmowaniu, Pokucie, Eucharystji, Ostatnim Namaszczeniu, Kapłaństwie, Małżeństwie. O modlitwie.

II Klasa. Znaczenie Starego Zakonu; skąd czerpie treść swą Historja biblijna Starego Zakonu. Objawienie pierwotne; objawienie patrjarchalne; objawienie Mojżeszowe. Wejście do Ziemi Obiecanej, podział ziemi, sędziowie: Gedeon, Heli, Samuel.

Żydzi pod rządami trzech pierwszych królów: Saula, Dawida, Salomona. Upadek państwa żydowskiego. Dzieje Królestwa Izraelskiego, Judzkiego. Żydzi pod panowaniem Perskim, pod berłem Aleksandra Macedońskiego. Panowanie Rzymian.

III Klasa. Narodzenie i młodość Pana Jezusa. Życie Pana Jezusa, Publiczna działalność Pana Jezusa. Kazania Chrystusa, w których dowodzi, że jest Synem Bożym, obiecanym Mesjaszem. Chrystus uczy w podobieństwach i przypowieściach. Chrystus stwierdza naukę swą świętością życia, cudami, proroctwami. Skutek nauki Chrystusowej na współczesnych: przyjaciele i nieprzyjaciele Chrystusa. Historja ostatnich dni życia Chrystusa Pana. Męka i śmierć, zmartwychwstanie i wniebowstąpienie Pana Jezusa. Życie i działalność Apostołów.

IV Klasa. Liturgika. Znaczenie, potrzeba i ustanowienie obrzędów liturgicznych. O języku, miejscach, szatach, naczyniach i księgach liturgicznych. Obrzędy przy odprawianiu Mszy św. i przy udzielaniu Sakramentów św. Publiczne modlitwy kościelne.

V Klasa. O roku Kościelnym. Okres Bożego Narodzenia. Wielkiejnocy i Zielonych Świątek. Uroczystości Matki Boskiej i Świętych Pańskich. O Religji i jej konieczności. O Objawieniu, Piśmie św. tradycji, wierze. Powtórzenie wykładu 12 artykułów Składu Apostolskiego.

VI Klasa. Zarys Historji Kościoła. Zaczątki Kościoła. Prześladowania Chrześcijan. Tryumf Kościoła i rozszerzenie go po całym świecie. Herezje. Reformacja. Dzieje Papiestwa. Misje. Obecny stan Kościoła.

Język Polski.

I Klasa. Czytanie, objaśnianie wyrazów, opowiadanie. Czytanie wierszy i uczenie się na pamięć. Ćwiczenia gramatyczne; pojęcie o częściach mowy. Zdanie. Części zdania, rozróżnianie części mowy odmiennych. Podział rzeczowników, odmiany rzeczowników przez przypadki, liczby, zaimki. Odmiana przymiotników i ich stopniowanie. Czasownik: czynność dokonana i niedokonana, odmiana przez tryby i czasy.

Wypracowania klasowe: streszczenie przeczytanych urywków, wierszyków. Opowiadania. Dyktanda.

II Klasa. Czytanie. Opowiadanie: układanie planów, objaśnianie trudniejszych wyrazów i zwrotów. Wiersze. Ćwiczenia gramatyczne. Zdania główne i podrzędne, zdania współrzędne. Spółgłoski mocne, słabe, głośne głoski znaczeniowe, miękczenie spółgłosek. Pierwiastek, przyrostek. Deklinacje rzeczowników. Podział i odmiana zaimków, liczebników, przymiotników, rzeczowniki przymiotnikowe. Słowo: podział słów, imiesłowy, strona czynna i bierna — imiesłów odmienny i nieodmienny. Wypracowania: streszczenie opowiadań, opisów, wierszy, opisy samodzielne rzeczy dobrze znanych. Dyktanda.

III Klasa. Czytanie: wprawa w ładne czytanie. Zwracanie uwagi na treść i formę. Zdawanie sobie sprawy z myśli przewodniej utworu. Rozróżnianie opisu od opowiadania. Opowiadanie. Wiersze.

Cwiczenia gramatyczne: Części mowy nieodmienne: przysłówek i jego stopniowanie. Podmiot domyślny, logiczny i gramatyczny. Wyrażanie podmiotu różnymi częściami mowy. Zdania bezpodmiotowe; orzeczenie proste i złożone; przypadek orzeczenia rzeczowego i przymiotnego. Zgoda orzeczenia z podmiotem.

Ćwiczenia ortograficzne: asymilacja, rozdzielanie wyrazów na sylaby, znaki przestankowe.

Ćwiczenia piśmienne: domowe i klasowe, dyktanda, opowiadania, (opisy ścisłe i artystyczne).

IV Klasa. Gramatyka. Dopowiedzenie. Okoliczności miejsca. czasu, sposobu, celu, przyczyny. Dopełnienie w 4, 2, 6 przypadku i trybie bezokolicznym. Rozróżnianie zdań podrzędnych. Spójniki, łączące zdanie główne z podrzędnymi. Skróty zdań, zdania niezależne, przytoczone, nawiasowe, wtrącone. Szyk wyrazów w zdaniu.

Stylistyka. Główne warunki stylu: jasność, zwięzłość, czystość i t. d. Styl piękny: Żywość, apostrofa, powtórzenie, niedomówienie i t. d. Budowa zdań. Okresy. Prozodja. Teorja literatury, Proza i poezja. Wypracowania domowe i klasowe. Opowiadania, streszczenia, opisy.

V Klasa Teorja prozy. Rodzaje prozy: opowiadająca, opisowa, rozumująca. Rodzaje prozy opowiadającej. Rodzaje prozy opisowej. Rodzaje prozy rozumującej. Poetyka. Rodzaje poezji: epiczna, liryczna, dramatyczna. Rodzaje poezji epickiej, lirycznej i dramatycznej.

Czytania odpowiednich utworów, rozbiór takowych i streszczenia utworów, wypracowania samodzielne na zadany temat.

VI Klasa. Literatura w zarysie. Mickiewicz. Słowacki. Krasiński. Działalność Sienkiewicza, Prusa, Orzeszkowej i nowych pisarzy. Ćwiczenia klasowe: streszczanie utworów, opowiadania, wypracowania na temat.

Gieografja.

I Klasa. Wiadomości ogólne. Ziemia, horyzont. Kształt ziemi. Oś, bieguny. Ruchy ziemi w ogólnym zarysie. Pasy klimatyczne w stosunku do rzucania przez słońce promieni. Ląd. Ilość wód i lądu na kuli ziemskiej. Części świata. Wyspy, półwyspy, góry. Wody lądowe: źródła, rzeki. Woda morska: oceany, prądy, przypływy, odpływy. Atmosfera: ogrzewanie ziemi przez słońce, ruchy powietrza, opady, lodowce. Klimat, rośliny i zwierzęta.

II Klasa. Królestwo Polskie. Położenie, powierzchnia, wody, klimat, rośliny, zwierzęta. Ludność. Handel, przemysł, rolnictwo, bogactwa mineralne.

Podział na gubernie: Warszawska, Kaliska, Piotrkowska, Lubelska, Radomska, Kielecka, Płocka, Siedlecka, Łomżyńska, Suwalska. Miasta w każdej z poszczególnych gubernji.

III Klasa. Europa: położenie, kształt wybrzeży i powierzchni; wody, klimat, rośliny i zwierzęta; człowiek. Rozgałęzienie Europy: półwysep Bałkański z wyspami, półwysep Apeniński, Pirenejski, Jutlandzki, Skandynawski; wyspy Brytańskie. Państwa i główniejsze miasta na wyspach i półwyspach. Lądowy pień Europy: położenie, kształt powierzchni, wody. Alpy, Karpaty, nizina Węgierska. Góry francuskie i nizina francuska. Góry niemieckie i nizina niemiecka. Karpaty i nizina Polska. Poszczególne krainy: Francja, Szwajcarja, Austro-Węgry, Belgja, Holandja, Niemcy, Rosja.

IV Klasa. Cztery części świata: Ameryka, Azja, Afryka, Australja, Ameryka północna. Położenie, kształt wybrzeży i powierzchni, wody, klimat, rośliny, zwierzęta, człowiek. Krainy, miasta. Przemysł. Handel. Ameryka południowa: powierzchnia, wody, klimat, człowiek, rośliny; poszczególne krainy, miasta. Wyspy Amerykańskie.

Afryka: położenie, powierzchnia, wody, klimat, rośliny, zwierzęta człowiek. Poszczególne krainy, miasta, wyspy.

Australja: Położenie, powierzchnia, wody, wyspy Australji z Polinezją. Klimat, rośliny, zwierzęta, człowiek. Poszczególne krainy, miasta.

Historja.

I Klasa. Dzieje Polski. Założenie Państwa Polskiego. Podania, dzieje legiendarne. Epoka Piastów.

II Klasa. Panowanie dynastji Jagiellonów, rozszerzenie granic państwa, jego rozkwit i potęga.

III Klasa. Historja Powszechna. Dzieje Egiptu, Mezopotamji, Assyrji, Fenicji, Grecji. Kultura, rozkwit i upadek wschodu. Aleksander Wielki.

IV Klasa. Historja Państwa Rzymskiego. Wojny i zdobycze. Miasta i ich rozkwit. Kultura. Wojny domowe. Wiek złoty cesarstwa. Rzym i Germanowie. Wędrówki narodów. Upadek Cesarstwa Rzymskiego.

V Klasa. Rzut oka na wieki średnie. Pojęcie o humanizmie, reformacji i t. d. Historja Polski, ciąg dalszy. Tron obieralny. Reformy. Polska chyli się do upadku.

VI Klasa. Rzut oka na historję czasów nowych. Rozbiór Polski. Dzieje porozbiorowe obszernie aż do chwili obecnej.

Botanika i Zoologja.

(W I-ej i II-ej klasie razem po 2 godz. tyg.).

I-sza klasa, 2 godz. tygodniowo. Pierwsze 6 miesięcy roku szkolnego: Zoologja, a mianowicie opis typowych gatunków ssaków i ptaków z uwzględnieniem fizjologji, oraz biologji.

Ostatnie 4 miesiące roku szkolnego: Botanika, a mianowicie opis prostszych roślin nasiennych z uwzględnieniem najważniejszych morfologicznych, fizjologicznych i biologicznych stosunków.

II-ga klasa, 2 godz. tygodniowo. Pierwsze 6 miesięcy roku szkolnego: Zoologja, a mianowicie opis głównych przedstawicieli nie omawianych jeszcze klas kręgowców, następnie owadów i innych bęzkręgowców z uwzględnieniem ich fizjologji i biologji. Rzut oka na podział zwierząt. Ostatnie 4 miesiące roku szkolnego: Botanika, a mianowicie opis roślin nasiennych o bardziej skomplikowanej budowie i zaradnikowców z uwzględnieniem biologji. Rzut oka na podział roślin.

Mineralogja z chemią i geologja.

(Klasa III-cia — 2 godz. tyg.).

Zaznajomienie uczniów z początkami chemji i z morfologicznemi, fizycznymi i chemicznymi własnościami takich minerałów, które w gospodarstwie człowieka, albo jako istotne części składowo najważniejszych skał posiadają szczególniejsze znaczenie. Najważniejsze skały. Geologja w najogólniejszych zarysach.

Fizyka i dokończenie chemji.

Klasa IV-a, V i VI po 2 godz. tygodniowo).

IV-a klasa, 2 godz. tygodniowo. Mechanika, nauka o płynach, nauka o gazach.

V-a klasa, 2 godz. tygodniowo. Nauka o ruchu falowym, akustyka, ciepło, optyka.

VI-a klasa, 2 godz. tygodniowo. Magnetyzm i elektryczność. Dokończenie chemji.

BIBLIOTEKA ŻIELIŃSKICH

Anatomia i fizjologja człowieka.

(2 godz. tygodniowo przez półrocze).

Komórka i tkanki. Budowa i czynności ciała ludzkiego z uwzględnieniem hygieny oraz pierwszej pomocy w nagłych wypadkach.

Kosmografja i meteorologja.

(2 godz. tygodniowo przez półrocze).

Nauka o wszechświecie i w najogólniejszych zarysach nauka o zjawiskach atmosferycznych.

	I kl.	II kl.	III kl.	IV kl.	V kl.	VI kl.
	Ilość godzin tygodniowo					
Botanika i zoologja	2	2				
Mineralogja z chemią i geologja . .			2			
Fizyka i dokończenie chemji . . .				2	2	2
I. Anatomia i fizjologja człowieka						
II. Kosmografja i meteorologja						2
Razem . .	2	2	2	2	2	4

Ogółem godzin . . 14

Arytmetyka.

(Klasa I-sza 3 godz. tygodniowo).

Ułamki zwyczajne i dziesięt. system metryczny. Miary miejscowe i ich ewaluacja według syst. metrycznego miar.

(Klasa II-ga 3 godz. tygodniowo).

Stosunek. Proporcja. Reguła trzech. Procenty. Dyskonto weksli.

(Klasa III-cia 1 godz. tygodniowo).

Podział proporcjonalny. Reguła mieszaniny. Próby stopów.

Propedeutyka gieometrji.

(Klasa I-sza, II-ga i III-cia po 1 godz. tygodniowo).

Elementarne pojęcie o linjach, kątach, wielokątach, bryłach foremnych. Pole niektórych wielokątów. Wielokąty równoważne. Pole, koła i długość okręgu. Powierzchnia i objętość brył. Podręcznik Cieślińskiego.

Gieometrja.

(Klasa IV-ta i V-ta po 2 godz. tygodniowo).

Planimetrja.

Klasa VI-ta.

Stereometrja. Podręcznik J. Zydlera.

Propodeutyka algiebraiczna.

(Klasa III-cia i IV-ta po 1 godz. tygodniowo).

Działania na liczbach ogólnych. Wielomian, jednomian. Liczby względne. Działania z nawiasami. Ułamki algiebraiczne. Równania.

Rozkład godzin matematycznych.

	I kl.	II kl.	III kl.	IV kl.	V kl.	VI kl.
Arytmetyka	3	3	1	—	—	—
Gieometrja prop. . . .	1	2	1	—	—	—
Gieometrja	—	—	—	2	2	2
Algiebra prop.	—	—	1	1	—	—

Program rysunków.

Rysunki mają na celu nietylko służyć jako środek pomocniczy przy nauce rzemiosła, lecz winny być środkiem rozwoju poczucia i zdolności artystycznych ucznia, mają one na celu uczyć obserwacji, określać wzrokiem wzajemny stosunek części, odległości, stopnia oświetlenia przedmiotów i t. p.

I—II kl. Na pierwszym i drugim kursie po krótkich wyjaśnieniach nauczyciela, co to jest linja prosta, pozioma, pionowa, pochyła, prostopadła, równoległa, krzywa, uczniowie rysują te linje i najprostsze figury gieometryczne, z nich złożone, rysują od ręki, bez pomocy linijki, cyrkla i t. p.; następnie przechodzą do figur bardziej złożonych, posiłkując się wskazówkami nauczyciela, jego rysunkami na tablicy, dużymi wzorami rysunkowymi, zawieszonymi w klasie, rysują koło, wpisane w kwadrat, figury, składające się z łuków; proste ornamenty, wpisane w kwadrat, rąb, sześciokąt, koło i t. p.; w końcu roku rysują ciała gieometryczne z modeli drucianych, gipsowych i tekturowych, przyczym nauczyciel podaje im zasadnicze pojęcia o perspektywie.

III—IV kl. Na tym kursie uczniowie rysują ornamenty według modeli gipsowych, zaczynając od najprostszych i przechodząc stopniowo do bardziej złożonych; uczą się cieniowania kreskami, tuszem, farbami wodnymi; rysunek w perspektywie całych grup, złożonych z figur gieometrycznych.

V—VI kl. W piątej i szóstej klasie uczniowie rysują z wzorów, zdjęć fotograficznych, z natury wyroby typowe, stylowe, zdobnicze, okucie drzwi. mebli, kolumny, kapitele, balustrady, siatki, upiększenia, świeczniki, kandelabry, lustra; rysują także części ciała ludzkiego, części maszyn, o ile to możliwe, z naturalnych modeli.

Program lepienia.

Kurs lepienia ma na celu nietylko naukę tego ważnego kunsztu, jako zajęcia samodzielnego, któreby w przyszłości mogło zapewnić uczniowi byt materjalny, i jako sztuki, mającej szerokie zastosowanie w różnych rzemiosłach, lecz jednocześnie ma ono stanowić środek zapoznania ucznia z pięknymi formami sztuki, wyrobić w nim poczucie artystyczne, pewność oka i ręki.

Uczniowie lepią z gliny, wosku, przyczym zajęcia zastosowują się do rodzaju rzemiosła, jakim uczeń się zajmuje. Lepsze roboty z gliny suszą się i wypalają, a niektóre się odlewa z gipsu.

I—II kl. Na pierwszym kursie uczniowie się zapoznają ze sposobami przygotowania gliny, lepieniem najłatwiejszych form plastycznych z modeli gipsowych, przedstawiających płaskie figury gieometryczne, zwyczajne formy roślinne, niezłożone ornamenty.

III—IV kl. Uczniowie lepią z modeli bogatsze ornamenty, stylowe formy roślinne, kwiaty, owoce; następnie takie roboty z rysunków i fotografji albo naturalnej wielkości, albo w danym stosunku powiększone, lub zmniejszone.

V—VI kl. Uczniowie przystępują do lepienia bardziej złożonych figur gieometrycznych i stereometrycznych, ornamentów złożonych, puharów, dzwonów, kwiatów i motywów architektonicznych. Dalej przechodzą do lepienia organów ciała ludzkiego i zwierzęcego i żywych figur z rysunków i modeli martwych i żywych według wskazówek nauczyciela; odlewają z gipsu swoje wyroby.

Kreślenie.

Przedmiot ten z konieczności łączy się z podstawowymi wiadomościami z gieometrji, gieometrji wykreślnej, teorji maszyn i wyliczeniem ich

części. Jednocześnie uczniowie nabywają wiadomości, tyczących się zastosowania praw gieometrycznych do praktycznych potrzeb życia rzemieślniczego, uczą się wymierzać z możliwą dokładnością wielkość i stosunek części, wyliczać powierzchnię i objętość ciał, wykreślić dany przedmiot możliwie czysto i dokładnie.

III kl. Kreślenie z pomocą linijki i ołówka: prostych, poziomych, prostopadłych, pochyłych; mierzenie długości prostej za pomocą jednostek miary, cyrkla; metryczne i angielskie miary długości; suma i różnica danych prostych; przeprowadzić kilka prostych przez jeden punkt, jedną prostą, przez dwa punkty, grube i cienkie, ciągłe i kropkowane proste; kąt, mierzenie kąta cyrklem, przenośnikiem; zbudować dwa równe kąty obydwoma sposobami; zbudować kąt 35°, 45°, 60°, 90°, kąty wierzchołkiem przeciwległe, ich stosunek, przyległe kąty, ich suma, proste kąty, linje prostopadłe; różne sposoby wystawiania prostopadłych do prostej w danym punkcie, leżącym na niej albo zewnątrz; kąty ostre i rozwarte; linje równoległe, różne sposoby kreślenia równoległych; dwie równoległe przecięte prostą, stosunek otrzymanych tym sposobem kątów, nakreślić kątomierz, różne figury, stanowiące zastosowanie prostych, prostopadłych i równoległych; różne sposoby podziału prostej i kątów na równe części; trójkąt, nakreślić dwa równe trójkąty, rożnymi sposobami; prostokątny, równomierny, równoboczny trójkąt; podobne trójkąty, stosunek ich boków, zastosowanie tej wiadomości do pomiaru odległości, wysokości, szerokości i t. p.; czworokąt, jego pomiar, sposoby kreślenia kwadratu, przekątnia, równe i podobne czworokąty; foremne i nieforemne 5-o, 6-o, 7-o, 8-o, 9-o kąty, sposoby ich kreślenia, podwojenie ich boków, rozdzielenie przekątnymi na trójkąty, wyliczenie ich wewnętrznych i zewnętrznych kątów, sposób nakreślenia wielokąta danej wielkości; nakreślić 5-o, 6-o, 7-o, 8-o, 9-o kąty gwiazdziste; wpisane i opisane wielokąty, różne figury, wpisane w kwadrat, prostokąt, 6-o kąt i t. p.; kreskowanie figur; użycie pióra rysowniczego (grafjonu), rajsfedera, tuszowanie i kolorowanie figur. Skala: kreślenia według skali mebli drewnianych, pomników i t. p. z prostych linji.

UWAGA. Nauczyciel zwraca szczególną uwagę uczniów na to, jak należy trzymać kajet, nalepiać papier na tablicy rejsbrecie, jak trzymać linijkę, która strona linijki przeznaczona do ołówka, która do atramentu i grafjonu, jak temperować i trzymać ołówek i t. p. Uczniowie zaczynają rysować w kajetach, potym przechodzą do rysunków na papierze, nalepionym na tablicy (rejsbrecie). Nauczyciel udziela wskazówek, jak sprawdzić tablicę, linijkę (rejsbret) i rejsszynę, zapoznaje uczniów z użyciem wszystkich części kompletu cyrkli i t. p.

IV kl. Koło, okręg koła, środek, promień, średnica; styczne: przez trzy dane punkty przeprowadzić okręg koła, znaleźć środek danego okręgu; spółśrodkowe i niewspółśrodkowe okręgi; z punktu na okręgu albo z zewnątrz przeprowadzić do niego styczną; przeprowadzić dwie styczne do okręgu równolegle z daną prostą; przeprowadzić do danych dwuch okręgów dwie zewnętrzne i wewnętrzne, styczne; wpisać w okręg 3, 4, 5, 7 mniejszych kół, stycznych do niego i pomiędzy sobą; także w półkole wpisać styczne koła w kąt, trójkąt, kwadrat, równoległobok; szpiczaste zakończenie wieżyczki (pinacle), wieżyczkowe i daszkowe zabudowania; łuk, różne krzywe składające się z łuków, styczna do okręgu i prostej, wzdłuż danego promienia, wewnętrzny i zewnętrzny okręgi, styczna do łuku, wpisana w krzywolinijny trójkąt, wpisywanie łuków w krzywolinijne figury, części okna, drzwi; łuk pełny, płaski, gotycki, zaostrzony (arka) i t. p.; sposób graficzny wyprostowania okręgu.

V kl. Kreślenie różnych figur, składających się z okręgów i łuków, koło maszynowe, łańcuch bez końca; pomniki, siatki żelazne i ogrodzenia, zamki; sposoby kreślenia owali, jajowatych krzywych, elips, stycznych do nich, wpisywanie elipsy w równoległobok, znalezienie osi elipsy; sposoby kreślenia paraboli i hiperboli; budowa spirali, ewolwenty, cykloidy, epicykloidy, hipocykloidy; kreślenie figur, składających się z różnych krzywych; wyliczanie długości linji w takich figurach; narysować żelazne ogrodzenie, krokształty i t. p. z krzywych linji według skali i wyliczyć długość i grubość żelaza w tym przedmiocie. Wyliczyć powierzchnię prawidłowych i nieprawidłowych czworokątów, trójkątów, wielokątów; pojęcie o ciałach gieometrycznych, o sześcianie, graniastosłupie, ostrosłupie, cylindrze, stożku, kuli; wyliczenie powierzchni i objetości ciał. Pojęcie elementarne z gieometrji wykreślnej.

VI kl. Pojęcie o rzucie (projekcji), rzut punktu, linji prostej i krzywej, płaszczyzny w przestrzeni; rzut i rozwinięcie powierzchni graniastosłupa ostrosłupa, stożka, kuli, wielościanu, naśrubka, stołu, krzesła, szafy w różnych położeniach tych ciał na trzy prostopadłe płaszczyzny. Wykreślenie i wyliczenie niektórych części maszyn: wyobrażenie gwintu z kwadratowym i trójkątnym nacięciem, z przecięciem naśrubka, wyliczenie wymiarów śrub, nitów, wałów, muf, łożyska, koła zębate, stadło kół zębatych, nakreślenie zębów z wewnętrznym i zewnętrznym zazębieniem, cykloidalnych, rozwijających, cylindrycznych kół, określenie najgłówniejszych wymiarów takich kół i ich zębów, koła zębate, stożkowe, ich zęby i określenie najważniejszych wymiarów, wykreślanie części maszyn według danych wymiarów, kreślenie całych maszyn z wzorów i modeli.

Historja sztuki.

Sztuka w Egipcie. Pomniki jej: piramidy, groby, świątynie, pałace, obeliski, sfinksy. Assyryjskie budownictwo i rzeźbiarstwo.

Sztuka w Grecji. Gmachy (Partenon), posągi, szczególniej Fidyasza, fryz Partenonu.

Malarstwo, rzeźbiarstwo i budownictwo rzymskie za czasów Augusta. Sztuka bizantyjska. Pomnik jej: kościół św. Zofji.

Sztuka arabska. Kopuły, kolumny, łuki, arabeski. Rozwój budownictwa frankońskiego za czasów Karola Wielkiego. Początek sztuki gotyckiej, a właściwie ostrołukowej we Francji, w wieku XII i jej największy rozkwit w wieku XIII. Powstanie miniatur. Sztuka odrodzenia w wieku XV. Odrodzenie artystyczne we Włoszech. Leonardo da Vinci. Jego obraz „Wieczerza Pańska". Michał Anioł Buonarotti. Obraz „Sądu ostatecznego", w kaplicy Sykstyńskiej. Posąg „Mojżesza". Rafael Sanzio. Obrazy: „Madonna Sykstyńska" i „Przemienienie". Podział malarstwa na szkoły czyli kierunki. Styl renasansowy w architekturze. Odrodzenie we Francji.

Program zajęć w warsztatach.

Dział odlewniczy.

I kl. Rąbanie i ciosanie drzewa, palenie w piecu, suszenie form, opiłowywanie surowych wyrobów, malowanie form, podklejanie suknem.

II kl. Przygotowanie piasku i gliny, sporządzenie masy, formowanie zwyczajnych modeli: cylindrów, graniastosłupów, kul, wypukłorzeźb, przycisków, suszek i odlewanie ich z cynku; formowanie wkładek, rączek do drzwi (klamek), listew, szyldów do zamków, odlewanie ich z mosiądzu i cynku.

III kl. Zapoznanie się z własnościami metali: miedzi, cynku, cyny, ołowiu, żelaza, niklu, mosiądzu, bronzu, czerwonego metalu, sporządzenie stopu z miedzi, cynku, cyny, formowanie i odlewanie takich wyrobów, jak w I roku. Drobne wyroby, upiększenia, krokształty, wazy, rączki, rozetki bardzie ozdobne, zapinki, bronzy do chomąt.

IV kl. Formowanie i przygotowanie zwyczajnych lanych wyrobów; składających się z kilku części; składanie i zestawianie części składowych formowanie i przygotowanie zwykłych robót.

V kl. Formowanie i przygotowanie bardziej trudnych i złożonych wyrobów. Pojęcie o galwanoplastycznym niklowaniu, oksedowaniu, srebrzeniu i złoceniu, modelowanie, obliczenie wartości materjału i roboty;

ogólne wiadomości z technologji metali; samodzielne przygotowanie wyrobów złożonych.

VI kl. Robota ostateczna: (sztuka), formowanie, odlewanie, składanie i czyszczenie wytwornego pająka (żyrandola, kandelabrów, puhara z wypukłą rzeźbą i t. p., wyliczeniem wartości materjału, roboty, galwanizowania, ogólnych kosztów, zarobku.

Do wykonania ostatecznej egzaminacyjnej roboty dopuszczony jest uczeń, który: 1) był w oddziale odlewniczym 4 lata, sprawował się dobrze i był pilny; 2) otrzymał dobry stopień z rysunków i lepienia; 3) wykonał pracę ostateczną (sztukę); 4) zdał ustny egzamin z ogólnych wiadomości z dziedziny technologji metali.

Oddział ślusarsko-kowalski.

I kl. Opiłowywanie żelaza; dokładne opiłowywanie powierzchni (płyty), równoległościanu, sześcianu, 8-mio ścianu, opiłowywanie 6-cio i 8-mio ściennego pryzmatu, T-owego i dwu T-owego żelaza, pryzmatu, zakończonego ostrosłupem, wielościanu, ograniczonego sześciu kwadratami i 6-ciu trójkątami stożka, kuli; wycinanie żelaznej blachy, kwadratowego i okrągłego żelaza; wycinanie żelaznej blachy; pomoc przy uruchomieniu maszyn, przy trudniejszych robotach, przy dostawie materjału i wyrobów.

Opiłowywanie najprostszych wyrobów: zasuwek, przycisków, składających się z płytki, gwiazdki i główki, kołowrotu, zakrętki, przebijanie żelaza, czyszczenie szmerglem i t. p. Wyrzynanie deseni. Najprostsze okucie do drzwi i okien; haczyk, kątownik, zasuwa, zasuwka, rączka, zamek sprężynowy.

II kl. Wyginanie blachy w różnych kierunkach, dopasowywanie żelaza, dopasowanie 2 kawałków żelaza pod kątem, wpasowanie na krzyż, dopasowanie krzywych i łamanych powierzchni. Kowalska robota: rozpalenie ognia na ognisku, rozognienie żelaza, kucie młotem, wyciąganie żelaza, wydłużanie końców, spajenie okrągłego i kwadratowego żelaza; zginanie żelaza, odkucie haka, główki, ostrego końca, pierścienia S-owego żelaza, nitowanie; wyprostować i zaostrzyć pręt; druciana umywalnia.

Roboty kowalskie: odkuć okrągłe żelazo z kwadratowego i odwrotnie, hartowanie i odpuszczanie żelaza, odkuć płytkę, sześcian, duszę do żelazka, sześcienny naśrubek, młotek, gwintownicę; odkuć i zahartować tokarski rylec, dłuto, topór, klucz, upiększenie, roboty ażurowe; w potrzebie odkuć bagnetsztangę, według danych wymiarów, cęgi kowalskie, cyrkel kowalski; odkuć, opiłować i oczyścić przyrządy do pieca: łopatkę

pogrzebacz i cęgi. Roboty ślusarskie: opiłować żelazko, cyrkel, kroncyrkel, kątownik, kleszcze; — kłódkę.

Po ukończeniu wyżej wspomnianego kursu, uczniowie przechodzą do starszego ślusarsko-mechanicznego oddziału.

Oddział ślusarsko-mechaniczny.

III kl. Wiercenie otworów w żelazie prostopadle świdrem i na maszynie wiertniczej; nacinanie gwintów; opiłować i dopasować klucz, zamek zwyczajny, zamek z cualtami, zamek francuski, zamek pudełkowaty.

Inne rodzaje zamków, rolszlessy, zamek z zasuwami, zasuwa z cualtami.

IV kl. Całkowite okucie drzwi albo okna, dopasować do drzewa i zawiesić; stołowe kleszcze.

Zrobić ogrodzenie, robotę ażurową, bardziej ozdobną; figury gieometryczne druciane, statyw do figur albo do naczyń chemicznych ze śrubkami; polerowanie, oczyszczanie, napuszczanie żelaza.

V kl. Roboty tokarskie. Toczenie rylców, zapoznanie się z częściami maszyny tokarskiej, toczenie cylindrów, główek, stożków, bloków, nacięcie gwintów, śruby płaskiej i ostrej z naśrubkiem, wytoczyć żelazną zatyczkę, (szpindel) do maszyny tokarskiej według danych wymiarów klucza francuskiego do naśrubków, gwinciarki albo innego przyboru; rozbieranie i składanie maszyny tokarskiej; wyliczenie i sporządzenie koła zębatego do nacinania gwintów.

Dalsze ćwiczenie się w robotach tokarskich, toczenie wgiętych i wypukłych figur, toczenie bardziej złożonego instrumentu, narzędzia albo maszynki według danego rysunku i wymiarów.

VI kl. Robota ostateczna (sztuka), zamek amerykański, żelazna kasa ogniotrwała z zamkiem z zasuwami; prasa do kopjowania, świderek z zazębieniem, patron amerykański, model maszyny albo innego w tym rodzaju przedmiotu według wymiarów i szkicu, danych przez majstra i z własnego rysunku, po obliczeniu wartości materjału, roboty, ogólnych kosztów i zarobku.

Świadectwo z ukończenia oddziału ślusarskiego może otrzymać uczeń, który: 1) przebył w tym oddziale nie mniej, jak 5 lat; 2) sprawował się dobrze i był pilny; 3) dostał z rysunków i kreślenia stopień dobry; wykonał kreślenie egzamiaacyjne; 4) wykonał robotę ostateczną; 5) dał dostateczne odpowiedzi na pytania o własnościach żelaza i zasadach mechaniki.

Stolarstwo.

I kl. Toczenie instrumentów, gotowanie kleju; zapoznanie się z warsztatem stolarskim, heblowanie desek heblem zwyczajnym, dopasowywanie i nasadzanie trzonków do młotków, obsada pił i innych instrumentów, zwyczajne noże drewniane do papieru, zbić drewniane pudełko gwoździami; doprowadzenie warsztatu do porządku, obecność przy nabywaniu materjału, przy dostawie materjałów i wyrobów.

II kl. Roboty podwójnymi i innymi heblami; ręczne piłowanie desek wzdłuż danej linji; piłowanie drzewa; przebijanie dziur; wklejanie nóżki; sklejanie desek; zrobić zwyczajny taboret na czopy, gwoździe. klej, okrągły stolik, przypiłować deskę pod kątem.

Zapoznanie się z innymi instrumentami, piłowanie deski wzdłuż krzywych linji, deska do mięsa, do ciasta, półka do naczyń i inna zwyczajna, meble kuchenne, krokształty, sklejanie desek i brewion.

III kl. Dopasowywanie drzewa, robienie (wybijanie) dziur, szlifowanie, składanie na krzyż, zwyczajna półka do książek na listwach, wpuścić żelazne okucie okna albo drzwi w drzewo; malowanie wyrobów z drzewa.

IV kl. Wiązanie na czopy; kilka modeli z takim wiązaniem, zwyczajne pudełko na czopy i pudełko z wsuwanym daszkiem; zwyczajny stół z szufladą i zamkiem; poznawanie własności różnych gatunków drzewa; polerowanie, czyszczenie, woskowanie, pomalowanie.

Tablica do rysowania, szkolna tablica, ławka szkolna albo szafa kuchenna, według rozmiaru, wskazanego przez majstra i z własnego rysunku, model drzwi i okna.

V kl. Szafa z gzymsem, szufladami danej wielkości i według danego rysunku, fornirowanie, polerowanie, naklejanie suknem; bardziej złożona robota z drzewa sosnowego, pasowanie tablic w szachownicę. Stół rozsuwany.

VI kl. Roboty złożone: szafa rozbierana, ozdobny stolik, biurko na szafkach, łóżko, bufet i t. p.; łącznie z robotą ostateczną, w którym wykonywa się egzaminacyjna robota według danych rozmiarów i rysunków z wyliczeniem wartości materjału, roboty, ogólnych kosztów i zarobku.

Świadectwo z ukończenia kursu może otrzymać uczeń, który: 1) przebył w tym oddziale nie mniej, jak 4 lata, sprawował się dobrze i pracował gorliwie; 2) otrzymał z rysunków i kreślenia dobry stopień; 3) wykonał na egzaminie rysunek na dany temat; 4) wykonał ostateczną robotę; 5) odpowiedział zadawalniająco na pytania z ogólnych wiadomości z technologji drzewa.

Blacharstwo.

I kl. Oczyszczanie wyrobów z cynkowej, miedzianej i żelaznej blachy; prostowanie i zginanie drutu, ręczne zaginanie brzegów blachy, zawijanie blachy, ręczne wycinanie blachy według rysunku i szablonu; zabawki (małe kuchenne naczynia), samodzielnie zrobione z blachy; obecność przy nabywaniu materjału, dostawa wyrobów do mieszkań osób zamawiających.

II kl. Wycinanie, zawijanie i zaginanie blachy na maszynach; kreślenie na tablicy. a potym na blasze linijką i cyrklem kwadratów, prostokątów, trójkątów, kół i ręczne wycinanie tych figur; spajanie cyną.

Nakreślić na blasze, wyciąć, złożyć i spoić kilka figur gieometrycznych: sześcian, graniastosłup, ostrosłup i t. p. Zwyczajne pudełko blaszane; kwadratowa blaszanka z daszkiem.

III kl. Figury wypukłe: cylinder, stożek, kula. Zwyczajne roboty blacharskie: kwarta, garniec, wiadro z uszami; kreślenie tych przedmiotów na tablicy i błasze z rozwinięciem powierzchni, sztampowanie blachy.

Lejek, okrągła puszka z daszkiem i uchem ze skobelkiem do kłódki: blaszane rury pod kątem; wanna, waza wykuta ręcznie, kreślenie tych przedmiotów na tablicy i blasze z rozwinięciem powierzchni.

IV kl. Tarka, ceber, dzbanek, bańka do mleka, wentylator według szablonu, a potym według rysunku; mocny (miedziany) lut; czyszczenie kwasami (gelbriną); rozpoznawanie własności blachy: cynkowej, białej, (żelaznej), miedzianej, mosiężnej i t. p.; wymiar grubości i wagi blachy.

Wanna, lodownia, umywalnia, kocioł; zapoznanie się z warsztatem tokarskim; wycinanie liter i cyfr z blachy.

V kl. Samowar blaszany z kranem, maszynka do kawy, puhar ozdobny, wazon albo fontanna pokojowa, wykuta młotkiem od ręki; kuchenka żelazna; przedłużenie komina na dachach z wentylatorem i t. p. według rozmiarów, danych przez majstra i według rysunku własnego.

VI kl. Roboty wytłaczane: wazon, konsola, kolumna, galanteryjne wyroby blaszane według danych wymiarów i z własnego rysunku; wyliczenie wartości materjału, roboty, ogólnych kosztów i zarobku. Robota ostateczna (sztuka).

Świadectwo z ukończenia kursu otrzymuje uczeń, który: 1) przebył w oddziale blacharskim nie mniej, jak 4 lata, sprawował się dobrze i był pilny; 2) otrzymał z kreślenia i rysunków oobry stopień; 3) wykonał robotę egzaminacyjną; 4) dał odpowiedzi zadawalniające na pytania, tyczące się własności metali.

Tokarstwo.

I kl. Ogólne zapoznanie się z tokarnią; pomoganie uczniowi, pracującemu przy warsztacie; toczenie instrumentów, ciosanie drzewa, czyszczenie warsztatu.

Wytoczyć 500 kawałków cylindrycznych do paczek; toczenie zwyczajnych, prostych, cylindrycznych nóg stołowych i t. p.; zwyczajne trzonki do młotków, wałków, ciasta i t. p.

II kl. Systematyczne ćwiczenia w toczeniu różnych krzywych powierzchni; toczenie trzonków do pilników i innych narzędzi, trzonków do szczotek, bloków i t. p.

III kl. Toczenie przedmiotów drobnych: igielników, wazoników; rozpoznawanie własności drzewa; woskowanie, malowanie, polerowanie; rozbieranie i składanie tokarni.

Toczenie gałek, ozdobnych nóg stołowych, kolumn, pilastrów, lichtarzy; roboty według rozmiarów i szkiców majstra i według rysunków własnych.

IV kl. Tokarskie roboty złożone: kule, krokiety, pałasze, szachy, toczenie modeli do odlewania z wyliczeniem kurczenia się metali, według rozmiarów i rysunków; wyliczenie wartości materjału, roboty, kosztów ogólnych i zarobku.

V kl. Gwint drewniany; złożona robota tokarsko-stolarska (łączenie ze stolarzami i dla stolarzy); stolik z nogami toczonemi, stolik, kandelabry, wieszaki toczone do ubrania i t. p.; toczenie na 2-ch centrach, owale i t. p.

VI kl. Ostateczna robota (sztuka), według danych rozmiarów, rysunku i obliczenia wartości. Niezależnie od robót wyżej wskazanych, w ciągu poprzednich półroczy—toczenie wyrobów z cynku i mosiądzu.

Świadectwo z ukończenia kursu może otrzymać uczeń, który: 1) przebył w oddziale tokarskim nie mniej jak 3 lata, sprawował się dobrze i pracował pilnie; 2) otrzymał z rysunków i kreślenia dobry stopień; wykonał na egzaminie kreślenie na zadany temat; 3) wykonał robotę ostateczną (sztukę) z rysunkiem i wyliczeniem; 4) odpowiedział na pytania, tyczące się rodzaju i własności drzewa.

Szczotkarstwo.

I kl. Sortowanie szczeciny i włosia; oczyszczanie wyrobów; zapoznanie się z narzędziami i maszynami; utrzymanie w porządku warsztatu i narzędzi; dostawa wyrobów do domów.

II kl. Naciąganie pęczków na drut; wklejanie pęczków szczeciny smołą, kalafonją i t. p.

Wyroby ryżane; naciąganie i obcinanie zwyczajnej szczotki ryżanej ręcznej i na trzonku do czyszczenia podług i stołów, wklejanie i obcinanie szczotek.

III kl. Naciąganie i obcinanie zwyczajnych szczotek szczecinowych ręcznych i na trzonkach do czyszczenia podłóg i stołów; szczotki do szuwaksu, glansu i błota. Zapoznawanie się z własnościami różnych materjałów.

Naciąganie i obcinanie szczotek z włosia i szczecinowych do czyszczenia ubrania, do czesania włosów, do zamiatania podłóg, tak zwane „patentowane" szczotki do włosów i wąsów.

IV kl, Roboty z drzewa: mufa drewniana ręcznej szczotki do mycia naczyń kuchennych i podłóg; takiej samej szczotki z kijem, szczotki do czyszczenia koni, do zamiatania podłóg, ręcznej, z kijem, wiercenie dziur na wiertarni.

V kl. Mufa drewniana dla ręcznej szczotki, do czesania włosów i wąsów, wiercenie drzewa do tych szczotek, fornierowanie i polerowanie szczotki do obmiatania sufitów, ścian, klozetów, firanek. Wykonanie całej szczotki z kijem do zamiatania podłóg, szczecinowej i z czarnego włosia; szczotka do szorowania podłóg, do włosów i ręczna do bufetów; szczotka do zmiatania kurzu z polerowanego drzewa; podwójne szczotki; szczotki do malowania podłóg i posadzek, do lamp i samowarów, do wycierania nóg, z wyliczeniem wartości materjału, roboty, ogólnych kosztów i zarobku; waga materjułu.

VI kl. Szczotki ozdobne do czyszczenia mebli, bufetów, do gry w karty, do czyszczenia jedwabnych materjałów, do czyszczenia srebra fabryczne szczotki i t. p. z takim że obliczeniem. Robota ostateczna (sztuka).

Świadectwo z ukończenia kursu może otrzymać uczeń, który: 1) przebył w oddziale szczotkarskim nie mniej, jak 4 lata, sprawował się dobrze i pracował gorliwie; 2) uczył się rysunków; 3) umie odróżniać i oceniać materjały i wyroby; 4) umie prędko naciągać i wklejać pęczki; 5) umie obrobić drzewo; 6) umie fornierować i polerować; 7) wykona robotę ostateczną (sztukę) z wyliczeniem kosztów.

Rymarstwo.

I kl. Zszywanie obcinków skóry w prostej linji, przygotowanie nici i szpagatu, czyszczenie i malowanie wyrobów; obecność przy nabywaniu materjału.

II kl. Szycie dłuższych wyrobów w prostej linji: pasy, rzemienie, lejce, zapoznanie się z nazwami wyrobów, z nazwami i sposobem uszycia narzędzi.

III kl. Krojenie skóry po linji; krojenie równoległych rzemienia; krojenie pod kątem i po linjach krzywych; zszywanie rzemieni, obszywanie brzegów szlakiem, przyszywanie rzemyków do rzemienia. Zapoznanie się z maszyną rymarską do szycia.

Własnoręczny całkowity wyrób przy wskazówkach majstra: tornistrów, toreb, sakwojaży, pudeł wyklejanych; szycie na maszynie; najzwyczajniejsze wyroby galanteryjne.

IV kl. Nauka kroju i rysunków, rysunek i krój według kartonu, oklejonego płótnem; nazwy bronzu na uprzęży i przyszywanie bronzu do uprzęży, zrobionej z oklejonej papki; wyrób tym sposobem z kartonów; uździenicy, tranzli, kantara.

V kl. Rysowanie i krój na tablicy i na papierze, następnie na kartonie, oklejonym płótnem czarnym: chomąta angielskiego i krakowskiego na jednego konia; takiego samego chomąta na parę koni, siodełka i okular; zszywanie tych wyrobów kartonowych z bronzem. Wykonanie takiego wyrobu ze skóry według danych rozmiarów; wyliczenie wartości materjału, roboty ogólnych kosztów i zarobku.

VI kl. W takim porządku wykonany wyrób innej uprzęży ze skóry i z takim samym wyliczeniem; walizki podróżne, pledy, przybory myśliwskie. Robota ostateczna na zadany temat.

Świadectwo z ukończenia kursu może otrzymać uczeń, który: 1) przebył w oddziale rymarskim nie mniej, jak 3 lata; 2) sprawował się dobrze i pracował gorliwie; 3) umie rozpoznawać rodzaje skóry; 4) umie rysować do kroju, 5) wykonał robotę ostateczną według danych wskazówek i rozmiarów i według własnego rysunku.

Szewctwo.

I kl. Oczyszczanie wyrobów, woskowanie, malowanie, przygotowanie dratwy, szpilkowanie, reparacja obuwia własnego; obecność przy nabywaniu materjału; dostawa materjału i wyrobów.

II kl. Szycie obcinków skóry, zszywanie obuwia własnego, szycie ręczne cholew, szpilkowanie.

III kl. Przybijanie podeszew i napiętków; przykrajanie materjału. Uszycie i całkowite odbrobienie pary butów zwyczajnych z materjału, przykrojonego przez majstra.

IV kl. Zapoznanie się z maszyną szewcką do szycia, rozbieranie i składanie maszyny, szycie na maszynie obcinków, zeszywanie na maszynie cholew, przyszywanie tasiemek, przyszywanie podklejki.

V kl. Dalsze szycie na maszynie; krój przyborów według danych rozmiarów i rysunku ucznia na skórze; szycie trzewików dla dzieci.

Krój i szycie pary kamaszy zwyczajnych według danych rozmiarów, z wyliczeniem wartości materjału, roboty kosztów ogólnych i zarobku.

VI kl. Obuwie ozdobniejsze; obuwie dla myśliwych; obuwie damksie. Robota ostateczna.

Świadectwo z ukończenia kursu może otrzymać uczeń, który: 1) przebył w oddziale szewckim nie mniej, jak 4 lata; 2) sprawował się dobrze i pracował gorliwie; 3) umie odróżniać gatunki skór, przykroić materjał, uszyć parę butów i parę kamaszy według danych rozmiarów z wyliczeniem wartości.

III. Zarząd Szkoły i ogólne zasady szkolnego porządku.

Kierownictwo szkołą Rzemiosł objąć powinni, o ile to będzie możliwe, Salezjanie. W tym razie oni prowadzić będą na własny rachunek warsztaty rzemieślnicze; oni też obejmują dział nauk ogólno-kształcących. W każdym razie przy objęciu nawet szkoły przez Salezyanów zachowane będą wyłuszczone niżej zasady zarządu Szkołą. Szkoła nosić będzie charakter prywatnej, początkowo subsydjowanej przez władze samorządowe. Nadzór władz nad tą szkołą ma być ten, jaki istnieć będzie odnośnie innych prywatnych zakładów naukowych.

Najbliższy zarząd szkoły stanowią: Rada Opiekuńcza Szkolna, Dyryktor szkoły i Rada Pedagogiczna.

Radę Opiekuńczą formuje J. E. Biskup Płocki, który też w Radzie prezyduje. Oprócz Prezesa należy do Rady 6 osób: dwie panie, Dyrektor Zakładu i przedstawiciel Rady Miejskiej o ile i dopóki Miasto wspierać będzie swymi zasiłkami Szkołę Rzemiosł; nadto jeszcze dwie inne osoby—wybrane przez Biskupa.

Rada Opiekuńcza organizuje się według zwykłych zasad. Spełnia także swe czynności według instrukcji, którą sama ułoży.

Do kompetencji Rady Opiekuńczej należy:

1) Wybór Dyrektora Zakładu i zatwierdzenie lub uwalnianie na przedstawienie Dyrektora nauczycieli i majstrów, kierowników wydziałów rzemieślniczych. Urzędników biura i innych funkcjonarjuszy płatnych przyjmuje i uwalnia samodzielnie Dyrektor Zakładu na co otrzymuje wyznaczone przez Radę sumy.

2) Rozwój Szkoły zgodnie z przyjętym z góry ogólnym planem jej ewolucji przy uwzględnieniu wymagań nowoczesnych ulepszeń i zdobyczy wiedzy w zakresie szkolnictwa zawodowego.

Na tej podstawie Rada Opiekuńcza, jedynie uprawniona jest reorganizować szkołę, rozpatrywać programy, dostosowywać je do zmienionych warunków, zatwierdzać budżety, projektowane przez Dyrektora, wprowadzać ulepszenia lub ważne zmiany.

3) Rada rozpatruje sprawozdania finansowe roczne, przedstawiane przez Dyrektora Zakładu; decyduje o zwolnieniu od wpisu uczniów, wyróżniających się postępami w nauce i dobrym sprawowaniem się.

4) Do zadań Rady należy także czuwanie nad prawidłowością wpływów szkolnych, całością majątku szkolnego; staranie się o powiększenie wpływów, gdy okażą się konieczne dla rozwoju Zakładu.

5) Do Rady również należy otaczać opieką uczącą się w szkole młodzież i czuwać nad jej ostatecznym wyrobieniem się w zakresie obranego rzemiosła.

6) Rada współdziała w zdobywaniu zamówień oraz zbyciu wyrobów rękodzielniczych.

7) Wewnętrzny regulumin szkoły, prawidła sanitarne i wszelkie inne instrukcje układa lub zatwierdza Rada Opiekuńcza.

Dyrektor Szkoły posiada władzę wykonawczą — sprawuje nadzór nad biegiem wszystkich spraw Szkoły, administruje Zakładem bez odwoływania się do Rady Pedagogicznej, której udział zaznacza się wyłącznie w sprawach wychowawczych i naukowych.

Na podstawie etatów, wyznaczonych przez Radę, Dyrektor tworzy kancelarję szkoły, obejmującą dział korespondencji administracyjnej i buchalterji.

Dyrektor układa budżety i sprawozdania roczne, które przedstawia Radzie.

Zwołuje sesje Rady Pedagogicznej i na nich prezyduje, korzystając ze zwykłych praw, które przysługują przewodniczącym.

Korespondencję bieżącą podpisuje Dyrektor i referent kancelarji.

Dyrektor administruje majątkiem Szkoły i za takowy odpowiada przed Radą Opiekuńczą Szkolną.

Obmyśla sposoby rozwoju Szkoły i przedstawia Radzie odpowiednie projekty.

Dyrektor lub jego zastępca zwiedza codziennie wszystkie wydziały rzemiosł.

Wnika w szczegóły rozwoju wszechstronnego uczniów Szkoły i w miarę potrzeby bezpośrednio na nich oddziaływa.

Dyrektora w sprawach naukowych zastępuje Pomocnik, wybrany z pośród nauczycieli przez Radę Pedagogiczną, zatwierdzony przez Radę Opiekuńczą. Zastępstwo to jednak ma miejsce wówczas, gdy Dyrektor jest na czas dłuższy nieobecny lub z powodu choroby nie. może pełnić swych obowiązków.

Do pomocy Dyrektorowi w sprawach rzemieślniczych, zwłaszcza w sprawach przyjmowania zamówień, udzielania majstrom materjałów oraz wydawania interesantom zamówionych i wykonanych przedmiotów, ma być również przez Radę Pedagogiczną za zgodą Rady Opiekuńczej powołany *Zastępca Dyrektora.*

Dyrektor mocen jest określić stały zakres funkcji, które należeć będą do Pomocnika w sprawach naukowych i Zastępcy w sprawach rzemiosł.

Rada Pedagogiczna. Dla wszechstronnego rozważania i decydowania spraw wychowawczych oraz naukowych istnieje przy Szkole Rada Pedagogiczna, do której należą: przedstawiciel Rady Opiekuńczej, Dyrektor szkoły oraz wszyscy nauczyciele, majstrzy-kierownicy wydziałów rzemieślniczych i lekarz. Wszyscy mają głosy równe; Dyrektor zaś w razie równego podziału głosów ma głos decydujący.

Wszystkie sprawy, dotyczące bezpośrednio sprawowania się uczniów oraz ich postępu w naukach, decydowane są przez Radę Pedagogiczną. Decyzje zapadają prostą większością głosów.

Decyzje Rady Pedagogicznej, co do których powezmą wątpliwość zgodną Dyrektor Szkoły i przedstawiciel Rady Opiekuńczej Szkolnej, mają być poddawane pod rozpatrzenie tejże Rady Opiekuńczej Szkolnej dla ostatecznego rozstrzygnięcia.

Rada Pedagogiczna może tworzyć projekty ulepszeń w zakresie wychowawczo - naukowym, — decyduje zaś o ich przyjęciu Rada Opiekuńcza Szkolna.

W szczególności do kompetencji Rady Pedagogicznej należą następujące sprawy.

1) Przyjmowanie i wydalanie uczniów.

2) Wydawanie świadectw z ukończenia szkoły.

3) Rozkład szczegółowy nauk i innych zajęć uczniów w szkole.

4) Zarządzenie środków czuwania nad sprawowaniem się uczniów po za szkołą. Obmyślenie środków moralnego i naukowego udoskonalenia uczniów przez bezpośredni wpływ szkoły.

5) Badanie postępów wszystkich uczniów poszczególe i przedsiębranie zależnych od tego zarządzeń.

6) Wybór podręczników, za wyjątkiem podręczników do wykładu religji, co należy do J. E. Biskupa Płockiego.

7) Dbałość o utrzymanie bibljoteki szkolnej.

8) Wybór Pomocnika i Zastępcy Dyrektora, Sekretarza Rady Pedagogicznej, Bibljotekarza i Wychowawców dla klas poszczególnych.

9) Ułożenie instrukcji dla Wychowawców.

10) Ułożenie prawideł, obowiązujących stancje, które będą uprawnione do utrzymywania uczniów Szkoły Rzemiosł.

11) Ułożenie szczegółowych prawideł postępowania uczniów w szkole i po za szkołą.

IV. Nauczyciele i Majstrzy.

Dwa są obowiązki, które przyjmują na siebie nauczyciele i majstrzy: nauczanie i wychowanie młodzieży szkolnej.

Starać się winni nauczyciele i majstrzy nietylko o formalistyczne wypełnienie obowiązku przez wykład dostateczny w godzinach wskazanych regulaminem, ale także o rzeczywiste wpojenie uczniem tej wiedzy, którą wykładają.

Narówni z nauką powinno być traktowane wychowanie młodzieży szkolnej: z tego powodu nauczyciele i majstrzy sami wyróżniać się powinni życiem przykładnym, które cechuje prawego obywatela kraju, dobrego Polaka, miłującego szczerze swoją Ojczyznę, sumiennego w pełnieniu obowiązków, wolnego od nałogów złych, ścisłego w przestrzeganiu zasad sprawiedliwości.

Moralność gruntowna i wychowanie dobre pomyśleć się nie da bez gruntownej religijności, przeto nauczyciele i majstrzy wzór dawać powinni żywej wiary i miłości Boga, pełnienia obowiązków religijnych. W katolickich krajach obcych nauczyciel przoduje dzieciom w uczęszczaniu do Sakramentów świętych. Zaszczepiona w naszym kraju przez wrogie nam żywioły obojętność religijna ani nam zaszczytu nie przynosi, ani szczęścia nie daje. Oprócz przykładu dobrego wpływają na uczniów przez odpowiednie napomnienia, czuwając nad tym, aby uczniowie nie oddziaływali ujemnie jedni na drugich.

Na posady wszystkie do Szkoły Rzemiosł w Płocku powoływani być mają ludzie, którzy prócz naukowych kwalifikacji posiadają stwierdzone niewątpliwie przymioty, wskazane w dwóch ostatnich punktach.

Nauczyciele i majstrzy podwładni są bezpośrednio Dyrektorowi Szkoły odnośnie do swych obowiązków. W czasach, wskazanych przez plan zajęć, punktualnie rozpoczynają zajęcia i nie opuszczają ich aż nadejdzie określona przez plan godzina.

Nauczyciele i majstrzy nie mają prawa zmieniać bez upoważnienia Dyrektora zakładu programu lub planu zajęć i wogóle obowiązani są stosować się do przepisów i instrukcji, wydanych przez Zarząd Szkoły.

Do nauczycieli i majstrów należy czuwanie nad tym, aby w miejscach zajęć panował porządek i spokój, aby uczniowie bez pozwolenia nie wychodzili z klasy, aby nie wałęsali się po korytarzach, nie biegali po za szkołą, nie tracili czasu na próżniactwie i czczych pogadankach.

Za przyjęte do użytku narzędzia, modele, wzory i inne pomoce naukowe odpowiadają nauczyciele i majstrzy; czuwać przeto będą, aby te przedmioty nieuszkodzone zwrócone były do składnicy szkolnej skąd były wzięte.

W czasie, określonym przez regulaminy szkolne, a zwłaszcza, gdy nauczyciel lub majster opuszcza swe miejsce w szkole, wszystkie powierzone im rzeczy winny być protokularnie oddane Dyrektorowi szkoły według sporządzonego podczas ich przyjęcia inwentarza.

O wszystkich ważniejszych zdarzeniach w klasie należy powiadomić Dyrektora szkoły.

System środków karnych, jak również nagród obmyślony będzie przez Radę Pedagogiczną — i poddany pod decyzję Rady Opiekuńczej. Kar, wychodzących poza tak przyjęte normy, wymierzać nie wolno.

Bez powiadomienia Dyrektora niewolno jest nauczycielom i majstrom opuszczać zajęć nawet dla słusznych przyczyn; w razie, gdy nieobecność ma się przeciągnąć na czas dłuższy, konieczne jest zezwolenie Dyrektora szkoły.

Majstrzy nie mają prawa przyjmować jakichkolwiek zamówień ani do wykonania w Szkole Rzemiosł, ani po za szkołą. Zamówienia przyjmuje Dyrektor szkoły, względnie jego Zastępca, sam lub łącznie z majstrem, gdy tego wymaga natura zamówienia; po przyjęciu zamówienia wydaje majstrowi Dyrektor na piśmie rozporządzenie wykonania roboty; rozporządzenie to ma być wywieszone w danym warsztacie na miejscu widocznym i tam pozostawać aż do ukończenia roboty.

Otrzymawszy od Dyrektora polecenie na piśmie o wykonaniu jakiejś roboty, majster otrzymuje od Dyrektora również materjały za pokwitowaniem, rozdziela pracę w warsztacie i po ukończeniu roboty oddaje wykonany przedmiot Dyrektorowi, lub jego zastępcy przy zwrocie rozporządzenia o zamówieniu. Nie wolno jest majstrom oddawać zamówionych przedmiotów bezpośrednio interesantom.

Majster obowiązany jest zapisać do specjalnej kontroli ilość i jakość przyjętych od Dyrektora materjałów oraz wykonane przedmioty.

O zepsutym materjale majster powiadomić winien Dyrektora bezzwłocznie przy zwrocie materjału zniszczonego.

Nauczycielom i majstrom niewolno jest przyjmować jakichkolwiek opłat od uczniów wprost lub pośrednio przez ich rodziców, krewnych lub opiekunów.

Majstrzy mogą być uwalniani od posad w szkole za miesięcznym uprzednim wypowiedzeniem.

Na przedstawienie Dyrektora szkoły Rada Opiekuńcza zatwierdza etat dla czeladników, o ile wykonanie zamówionych przedmiotów w określonym czasie takiej pomocy wymagać będzie.

V. Uczniowie.

Do szkoły przyjmowani będą chłopcy chrześcijanie, posiadający świadectwo z ukończenia szkoły elementarnej niższej, mający nie mniej, jak 14 lat wieku, oraz co do zdrowia zdolni do pracy w rzemiośle.

Zapis uczniów odbywać się ma w czasie, wyznaczonym przez Radę Pedagogiczną.

Przyjęciem uczniów do szkoły zajmuje się specjalna komisja, złożona z Dyrektora szkoły, nauczyciela, wybranego przez Radę Pedagogiczną, oraz lekarza szkolnego.

Komisja bada kwalifikacje kandydatów; wątpliwych poddaje egzaminowi; przyjmuje dokumenty, wpisuje nazwiska i inne szczegóły do księgi uczniów szkoły — wreszcie przeznacza do określonego wydziału rzemieślniczego, zgodnie, o ile to możliwe, z życzeniem, wyrażonym przez ucznia.

Zmiana rzemiosła przez ucznia po rozpoczęciu nauk może być dokonana tylko na podstawie zgody ze strony Zarządu szkoły.

Przy decyzji co do wyboru rzemiosła brać trzeba pod uwagę przymioty fizyczne i umysłowe ucznia.

Po rozpoczęciu już nauk i zbadaniu skłonności ucznia sam Zarząd szkoły może uczniowi zaproponować zmianę obranego rzemiosła na inne, które mu będzie wskazane.

Jeżeli w ciągu nauki uczeń okaże się co do zdrowia zbyt słabym do któregokolwiek z istniejących w szkole rzemiosł, musi być uwolniony, aby bez straty czasu mógł obrać sobie inny zawód.

Kandydat do szkoły powinien przedstawić metrykę urodzenia, świadectwo z ukończenia szkoły elementarnej, — świadectwo o moralności od swej najbliższej władzy duchownej — wreszcie musi być poddany badaniu lekarskiemu. Chorzy na choroby zaraźliwe, z wadą konstytucyjną serca,

z gruźlicą, nie mogą być przyjmowani do szkoły. Trachoma oczu wyklucza od wstąpienia do szkoły, dopóki nie będzie usunięta radykalnie.

Uczniowie, którzy nie będą mieszkali w internacie szkoły, mogą zamieszkać tylko na stancjach, upoważnionych przez Zarząd szkoły do przyjmowania uczniów. Każdy z uczniów obowiązany jest podać w kancelarji szkoły adres swego mieszkania; przy każdej zmianie mieszkania uczeń winien jest natychmiast uwiadomić o tym kancelarję.

Dla kontroli kancelarja szkoły prowadzi księgę specjalną zamieszkania uczniów z uwagami o ich zachowaniu się w domu.

Uczniowie noszą czapki mundurowe i odrębny strój, określony przez Zarząd szkoły, a to w tym celu, aby ustawicznie pamiętali o przyjętych na siebie obowiązkach, a także w celu ustawicznej kontroli ze strony ogółu i udziału społeczeństwa w zadaniach wychowawczych szkoły.

Zarząd szkoły upoważnia starszych członków społeczeństwa do udzielania napomnień uczniom szkoły w razie dostrzeżonych niewłaściwości w ich postępowaniu; uprasza także o przedstawianie Zarządowi uwag, czynionych na podstawie obserwacji o zachowaniu się uczniów.

Z chwilą zapisania do księgi uczniów szkoły — kandydat otrzymuje książeczkę legitymacyjną, w której ma być odnotowane imię, nazwisko ucznia, wydział szkoły, klasa, miejsce zamieszkania ucznia, a nadto instrukcja o obowiązkach ucznia, ułożona przez Radę Pedagogiczną.

Każdy uczeń obowiązany jest uczęszczać do szkoły regularnie, ubrany czysto. Do zajęć rzemieślniczych ubiera się już w szkole w odrębny strój, złożony z bluzy ciemnej, takichże pantalonów, nadto fartucha i trep. Strój ten roboczy pozostaje w szkole. Nabyć go winni uczniowie za swe własne fundusze.

Uczniowie pierwszoletni, wyznaczeni z kolei przez nauczycieli i majstrów, codziennie, po skończonej pracy w klasie i warsztacie, doprowadzają te miejsca do zupełnego porządku: zamiatają, — względnie myją podłogi i wynoszą śmiecie na śmietnisko, przewietrzają pokoje, ścierają kurze, układają wszystkie przedmioty w porządku.

Uczniowie podczas pracy w warsztatach zachowują bezwzględne milczenie, odpowiadają tylko na pytania swych przełożonych spokojnie i głosem zniżonym, aby nie przeszkadzać innym pracującym; sami zaś w potrzebie dają zapytania przełożonym możliwie najciszej. Podobnież spokój zachowują przy wejściu do gmachów szkolnych oraz przy wychodzeniu.

Bez potrzeby nie zatrzymują się na korytarzach, w sieniach, na podwórzach szkoły i w innych miejscach.

Podczas zajęć szkolnych lub rzemieślniczych uczniowi nie wolno opuszczać wyznaczonego mu miejsca bez pozwolenia nauczyciela—względnie majstra, oraz wychodzić z gmachu szkolnego bez pozwolenia Dyrektora Szkoły lub jego Zastępcy.

Za dowód tego pozwolenia służyć ma udzielany uczniowi przez Dyrektora lub Zastępcę jego odpowiedni bilet.

Nieobecność swą w szkole z powodu choroby uczeń winien usprawiedliwić jaknajśpieszniej wobec Dyrektora szkoły świadectwem lekarza albo przynajmniej przełożonych stancji.

Uczniowie winni strzedz się uszkodzeń mebli szkolnych, narzędzi, pomocy naukowych; podobnież unikać mają bezcelowego psucia materjału.

Nie wolno jest uczniowi zajmować się w Szkole Rzemiosł wykonywaniem jakichkolwiek robót poza wskazanymi przez przełożonych Szkoły. Nie ma także prawa żaden uczeń przynosić cudzych instrumentów, materjałów dla wykonywania postronnych robót, bez specjalnego pozwolenia Zarządu Szkoły.

Również nie wolno jest uczniom zabierać narzędzi lub materjałów szkolnych do domu, — tymbardziej sprzedawać czegokolwiek osobom obcym lub swym współtowarzyszom.

Nie mają także prawa uczniowie żądać lub przyjmować jakiejś zapłaty za wykonane w szkole roboty, podobnież za usługi, oddane kolegom lub innym osobom. Wogóle uczniowie szkoły przez czas zajęć szkolnych winni się strzedz szukania zarobków, co rozwijać w nich może chciwość, paczyć charakter, przeszkadzać w udoskonaleniu woli i w pomyślnym ukończeniu szkoły; każdego ucznia cechować winna bezinteresowność, gotowość do ofiar, uczynność.

We wszystkich sprawach uczniowie mają się zwracać do swego bezpośredniego przełożonego - majstra, lub nauczyciela; Dyrektorowi przedstawiać mogą ustne swe prośby w chwili, gdy Dyrektor lub jego Zastępca wizytuje warsztaty.

Uczniowie Szkoły Rzemiosł nie mają prawa uczęszczać do kinematografów i teatrów bez pozwolenia Dyrektora; podobnież chodzić na rynek w dni targowe, używać spaceru w miejscach zbyt ludnych. Rozrywki uczniów przewidziane będą przez Zarząd Szkoły; a zatym urządzane będą specjalne przedstawienia w kinematografie, oraz teatralne widowiska, — koncerty.

O niepoprawnych uczniach, którzy zgorszenie sieją i szkodzą zakładowi, nauczyciele i majstrzy obowiązani są ostrzedz Dyrektora szkoły, który przedstawi daną rzecz Radzie Pedagogicznej. Podobnież trzeba wyróżniających się co do wzorowego sprawowania się i postępu w naukach uczniów przedstawiać Dyrektorowi szkoły.

Szkoła mieć winna własną orkiestrę uczniowską i chór; z tego powodu uczniowie nie mają prawa uchylać się od przyjmowania udziału w orkiestrze lub chórze.

Dozwolone są stowarzyszenia uczniowskie sportowe, gimnastyczne, naukowe i inne, lecz pod kierunkiem Zarządu szkoły.

Corocznie urządzane są wystawy rysunków, modeli i prac z zakresu nauk ogólnokształcących i przedmiotów, wykonanych w warsztatach przez chłopców, a to w celu rozbudzenia w chłopcach dbałości o jaknajlepsze wykonanie zadań, oraz zdrowej emulacji.

Najlepsze prace chłopców, odznaczone przez Radę Pedagogiczną, mogą być za decyzją Rady Opiekuńczej Szkolnej nabywane na własność szkoły dla wytworzenia szkolnego muzeum.

VI. Finanse.

Obliczać będziemy koszt utrzymania Szkoły Rzemiosł przy całkowitym, chociaż minimalnym, rozwoju, t. j. przyjmując sześć lat nauki, a cztery rzemiosła: ślusarstwo, stolarstwo, szewctwo i krawiectwo.

ROZCHÓD ROCZNY		DOCHÓD ROCZNY	
Wyszczególnienie przedmiotów rozchodu.	Rb.	Źródło dochodu	Rb.
Dyrektor szkoły	1200	Wpis	1940
Pomocnik dyrektora (naukowa część)	500	Wydział stolarski . . .	6320
Zastępca Dyrektora (w rzemiosłach)	500	Ślusarski	5000
Nauczycielstwu, za 108 godzin po 50 rb. godz. .	5400	Krawiecki	3500
Czterem majstrom po 100 rb. mies.	4800	Szewcki	4000
Czterem czeladnikom po 60 rb. mies.	2880		20760
Referent biura	700		
Psucie materjału (licząc po 250 rb. rocznie na każdy warsztat)	1000		
Kancelaryjne wydatki . .	300		
4 służących po 10 rb. mies. .	480		
Światło i opał	2000		
Urządzenie sal rysunkowych i pomoce naukowe .	1000		
	20760		

Pozycje powyższe w ten sposób usprawiedliwić należy:

Dyrektor powinien być zupełnie dostatecznie uposażony, aby po za Szkołą Rzemiosł nie był zmuszony szukać zarobku. Nie ma być również przeciążony lekcjami; z tego powodu niezależnie od opłaty za lekcje w Szkole ma pobierać miesięcznie 100 rb. Jego pomocnicy za swą pracę nadobwiązkową conajmniej mają otrzymywać po 500 rb. rocznie.

Pensja majstrów, sięgająca 100 rb. miesięcznie, może być wypłacana w ten sposób, że część otrzymywać będą w formie honorarjum, część zaś jako tantjemę od dochodu brutto. W ten sposób pobudza się majstra do większej produkcji.

Dochód obliczony być może na następujących podstawach: uczniowie winni opłacać wpis; ten nie może być wyższy nad 30 rb. rocznie. O ile liczyć można na 20 uczni w każdej klasie, — czyli 120 w całej Szkole, — wpis wynosiłby 3600 rb.

Jednakże nigdy wpis nie jest płacony przez wszystkich uczniów. Możemy śmiało tę pozycję zniżyć; ograniczamy ją przeto bardzo znacznie, ale dowolnie do sumy 1940 rb., aby zbilansować dochody i rozchody.

Dochód Wydziału Stolarskiego obliczamy na podstawie rachunku, podanego przez p. Leśniewskiego Bolesława. Obrót roczny w jego warsztacie, — posiadającym wszystkie nowoczesne ulepszenia, — wynosi 12000 rb. W tej sumie 600 rb. wypada na energję elektryczną; 120 rb. na smary i inne drobne wydatki; 960 rb. na 8-iu czeladników, którzy pobierali po 10 rb. tygodniowo; około 4 tysięcy rb. wynosi materjał. Ogółem — wydatek 5680 rb.; zatym czysty dochód — 6320 rb. rocznie.

Ślusarski Wydział dawać może, mniej więcej, ten sam dochód. Jednak zniżamy tę pozycję do sumy 5000 rb. rocznie czystego dochodu.

Krawiectwo obliczono na ogólnie wskazanym obrocie rocznym 7000 rb. w pracowni p. Sadzińskiego. Czysty dochód mógł stanowić 3500 rb.

Szewcki wydział przy pracy 16 ludzi wyrobionych może dawać obrotu 12,000 rb. rocznie a czystego dochodu minimalnie 4 tys. rb.

Przypuśćmy, że obliczenie dochodu podane jest cokolwiek optymistycznie, może zachodzić niedobór 4000 rb. lub więcej. Sumę tę pokrywaćby należało z funduszów miejskich i gubernialnych. Dążyć także należy do zrealizowania zapisu inżyniera Zglinickiego, co do dochodów kopalni nafty w Baku.

Odnośna część testamentu inżyniera Zglinickiego tak się przedstawia: (przekład z tekstu rosyjskiego) „1904 roku, 3 Lipca, ja niżej pod-

pisany inżynier górniczy Ignacy Wiktor (syn Konstantyna), Zglinicki, — będąc zupełnie przytomnym i używając całkowicie swych władz umysłowych, uznałem za potrzebne wyrazić swą wolę w niniejszym testamencie na wypadek mojej śmierci:.....

Popiąte: ....dalej z dochodów ucząstka № 29, — a o ile po wypłacie wskazanych przezemnie pozycji pozostanie wolny kapitał, — to i z tego kapitału wydać: ....*na* urządzenie w m. Płocku Szkoły Rzemiosł 15 tys. rubli i po 2 tys. rubli corocznie w ciągu lat dziesięciu na jej utrzymanie; tyleż, w miarę możności, polecam wydawać jednorazowo i corocznie w ciągu dziesięciu lat na urządzenie i utrzymanie rzemieślniczo-artystycznych szkół w pozostałych gubernialnych miastach Królestwa Polskiego."

Warsztaty muszą dawać przewidywany dochód i dać mogą, jeżeli produkować będą nietylko na zamówienia ale także na skład i dla zbytu na rynkach zewnętrznych. Szkoła powinna wyrobić sobie te rynki zbytu i rozwinąć eksport towaru.

Epoka przejściowa — organizacji szkoły, — w ciągu kilku lat, przedstawiać będzie pewne trudności i wymagać musi większego zasiłku ze strony ogółu. Niektóre bowiem pozycje wydatków muszą być całkowicie od początku pokrywane, w tym jednakże czasie nie będą jeszcze otrzymywane w całości dochody z warsztatów. Do stałych i całkowitych wydatków zaliczamy:

pensję Dyrektora	1200 rb.
Pomocnika	500
Zastępcy	500
referenta	500
4 służących	480
na kancelaryjne wydatki	300
opał i światło	1500
sale rysunkowe	1000
Ogółem	5980 rb.

Nadto w pierwszym już roku wypadnie opłacić 18 godzin nauk ogólno-kształcących po 50 rb. co wynosi 900 rb. Urządzenie choćby tylko 2-ch warsztatów: stolarskiego i ślusarskiego kosztować będzie conajmniej 2700 rb., mianowicie: stolarskiego 1250 rb., ślusarskiego 1450 rb.

Jeżeliby zaś stolarski warsztat miał być urządzony ze wszystkimi ulepszeniami, z zastosowaniem energji elektrycznej, kosztować będzie około 5000 rb.

Prócz tego obliczyć należy koszt urządzenia przynajmniej jednej klasy, t. j. zakup 10 ławek dwuosobowych, po 23 rb.; co wyniesie 230 rb.

Tablica	10
Katedra	40
Ogółem	280 rb.

Przy tym obliczeniu w pierwszym już roku koszt utrzymania szkoły dosięgnie 13.610 rb.

W roku następnym przewidzieć należy koszt urządzenia dwóch nowych wydziałów rzemieślniczych i drugiej klasy przyczym koszt nauk ogólnokształcących powiększy się o nowe 900 rb. Pozycja 1000 rb. na urządzenie sal rysunkowych powtarzać się będzie w latach następnych, gdyż urządzać trzeba powoli gabinet fizyczny, muzeum wzorów, i zbiory pomocy naukowych.

W trzecim roku zmniejsza się koszt o całą wartość urządzenia warsztatów rzemieślniczych; urządzanie klas trwać musi do szóstego roku istnienia Szkoły Rzemiosł.

W każdym razie za prawdopodobne przyjąć można, iż w ciągu pierwszych kilku lat społeczeństwo będzie musiało opłacać prawie cały koszt utrzymania szkoły t. j. najmniej 13 tys. rb. W następnych zaś latach stopniowo zwiększać się będzie wpływ z produkcji warsztatów oraz wpisów uczniowskich. Obliczenie to nie jest zbyt optymistyczne, bo nie bierze w rachubę możności zarobkowania oraz dochodu z opłat uczniowwskich, co jednakże może być przewidywane już w pierwszym roku i stanowić będzie pewną sumę. Obok tego niewiadomy wpływ z wpisów można uważać jako przeznaczony na zakup materjałów.

Bez zapewnienia szkole ze strony władz samorządowych zasiłku 13 tys. rubli rocznie w ciągu lat kilku nie można przystępować do tworzenia tej szkoły. Usiłowania prywatne, zbieranie funduszów drogą ofiar dobrowolnych lub równoznacznych z takiemi ofiarami wytworzy tylko anemiczną instytucję, która nie wyda znacznych rezultatów.

Szkoła zaś, oparta na silnych finansowych podstawach, pociągnie wybitne siły techniczne do współpracy oraz zyska zaufanie mieszkańców, którzy powierzać jej będą chętnie swych synów, aby dać im przygotowanie do pszyszłych zadań życiowych. Jedna dobrze zorganizowana Szkoła Rzemiosł może wywołać silny ruch wychowawczy w tym kierunku w całym kraju a niezawodnie wpłynie dodatnio na podniesienie poziomu rękodzielnictwa i wyda całe falangi dzielnych pracowników przy ojczystym warsztacie.

H. 1362
1631/52

SPIS RZECZY.

str.

Przedmowa 3

I. Charakter i cel Szkoły 5

II. Programy 10

III. Zarząd Szkoły i ogólne zasady szkolnego porządku . . 32

IV. Nauczyciele i Majstrzy 36

V. Uczniowie 39

VI. Finanse 43